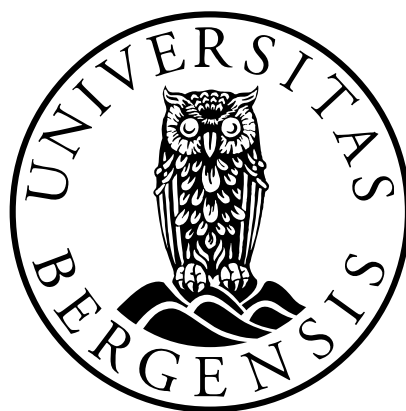

Ungdomsstraff

*Den nedre grensen mellom ungdomsstraff og
andre mildere straffereaksjoner*

Kandidatnummer: 19

Antall ord: 14 952

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

07.06.2021

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning	4
1.1 <i>Problemstillingen</i>	4
1.2 <i>Aktualitet</i>	6
1.3 <i>Presentasjon av innholdet i ungdomsstraff</i>	8
1.4 <i>Presentasjon av andre mildere straffereaksjoner</i>	10
1.4.1 <i>Samfunnsstraff</i>	10
1.4.2 <i>Betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging</i>	10
1.5 <i>Presisering og avgrensning</i>	11
1.6 <i>Formål og plan for fremstillingen</i>	12
2 Rettskildebildet	14
2.1 <i>Det primære rettsgrunnlaget</i>	14
2.2 <i>Lovforarbeider</i>	15
2.3 <i>Hensynet til barnets beste</i>	18
2.4 <i>Rettspraksis</i>	19
2.5 <i>Det øvrige rettskildebildet</i>	20
3 Kryssende hensyn	22
3.1 <i>Innledning – To tankesett ved straffutmåling av personer under 18 år</i>	22
3.2 <i>Hensyn som tar utgangspunkt i den straffbare handlingen</i>	22
3.2.1 <i>Allmennpreventive hensyn</i>	22
3.2.2 <i>Likebehandling</i>	24
3.2.3 <i>Forholdsmessighet</i>	24
3.3 <i>Hensyn som tar utgangspunkt i barnets beste og avverging av ny kriminalitet</i>	25
3.3.1 <i>Individualpreventive hensyn</i>	25
3.3.2 <i>Gjenopprettende prosess</i>	25
4 Nærmere om de alternative grunnvilkårene for ungdomsstraff	27
4.1 <i>Grunnvilkåret «alvorlig» kriminalitet</i>	27
4.1.1 <i>Tolkning av «alvorlig» kriminalitet</i>	27
4.1.2 <i>Forholdet til samfunnsstraff</i>	28
4.1.3 <i>Konkretisering av terskelen for hva som regnes som «alvorlig» kriminalitet</i>	29
4.2 <i>Grunnvilkåret «gjentatt» kriminalitet</i>	35
4.2.1 <i>Tolkning av «gjentatt» kriminalitet</i>	35
4.2.2 <i>Konkretisering av terskelen for hva som regnes som «gjentatt» kriminalitet</i>	37
4.3 <i>Terskelhøyden når kriminaliteten er både alvorlig og gjentatt</i>	40
5 Nærmere om andre ulovfestede hensyn av betydning for ungdomsstraffens nedre grense	43
5.1 <i>Innledning</i>	43
5.2 <i>Egnethet</i>	43
5.2.1 <i>Motivasjon</i>	44

5.2.2	Oppfølgingsbehov	46
5.3	Skylderkjennelse	48
6	Avsluttende kommentar	51
7	Kilderegister	52
7.1	Lover og konvensjoner.....	52
7.2	Forarbeider, rundskriv og generelle kommentarer.....	52
7.3	Domsregister	53
7.3.1	Høyesterettsavgjørelser	53
7.3.2	Lagmannsrettsavgjørelser	53
7.3.3	Tingrettsavgjørelser	54
7.4	Litteraturliste.....	54

1 Innledning

1.1 Problemstillingen

Ungdomsstraff ble innført som en ny straffereaksjon ved lov av 20. januar 2012 nr. 6, som trådte i kraft 1. juli 2014. Bakteppet for den nye straffereaksjonen er at ubetinget fengselsstraff bare kan idømmes når det er "*særlig påkrevd*" dersom gjerningspersonen var under 18 år på handlingstidspunktet, jf. straffeloven § 33. Ungdomsstraffen var ment som et alternativ til ubetinget fengsel.¹ Formålet med straffen er å gi ungdommen tverrfaglig oppfølging for å forhindre ny kriminalitet.² En sentral del av straffen er i tillegg en gjenopprettende prosess overfor fornærmede.³

I tillegg til å være et alternativ til ubetinget fengsel, ble det forutsatt at ungdomsstraff kan idømmes i saker der barn tidligere ble idømt strenge samfunnsstraffer.⁴ Før innføringen av ungdomsstraff, hadde det tvunget seg frem et behov for å idømme samfunnsstraff også i alvorlige saker på grunn av de strenge vilkårene for å kunne idømme ubetinget fengsel overfor personer under 18 år.⁵ Ungdomsstraff er ment som en strengere reaksjon enn samfunnsstraff.⁶ I det trinnvise reaksjonssystemet plasserer ungdomsstraff seg dermed mellom fengselsstraff og samfunnsstraff eller andre mildere straffereaksjoner, herunder også betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging eller andre særvilkår.^{7, 8}

Straffeloven §§ 29 og 30 inneholder en oversikt over de ulike straffartene og andre strafferettslige sanksjoner. Ungdomsstraff er listet opp som en straffereaksjon etter straffeloven § 29 bokstav d). Straffeloven kapittel 8 a regulerer i straffeloven §§ 52 a - 52 c vilkårene for å idømme ungdomsstraff, fastsettelsen av gjennomføringstid og subsidiær fengselsstraff, samt hva som skjer ved brudd på ungdomsstraff. Selve innholdet og gjennomføringen av ungdomsstraff er regulert i konfliktrådsloven kapittel IV.

¹ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114

² Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.1 s. 105

³ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.4.3 s. 112

⁴ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114

⁵ Fornes (2018) s. 316. Se også strl. § 33, Rt. 2007 s. 252 og Rt. 2010 s. 1313

⁶ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 116

⁷ Jf. strl. §§ 48 flg. og 37 bokstav j)

⁸ Fornes (2018) s. 315

Temaet for denne oppgaven er den nedre grensen for idømmelse av ungdomsstraff. Det primære rettsgrunnlaget er dermed straffeloven § 52 a bokstav b) som regulerer den nedre grensen. Det fremgår av denne bestemmelsen at ungdomsstraff kan idømmes i stedet for ubetinget fengselsstraff når lovbrøteren har begått «*gjentatt eller alvorlig*» kriminalitet. Ettersom sentrale formål med ungdomsstraffen er å gi ungdommen tverrfaglig oppfølging og gjennomføre en gjenopprettende prosess med fornærmede, er det i praksis også utarbeidet noen ulovfestede minstevilkår om at gjerningspersonen må ha erkjent straffeskyld, anses som egnet og motivert for ungdomsstraff, og ha et tverrfaglig oppfølgingsbehov.⁹ Det er med andre ord flere vilkår og momenter som vil være sentrale i vurderingen av den nedre grensen for ungdomsstraff, herunder om det bør idømmes ungdomsstraff eller en annen mildere straffereaksjon.

Ungdomsstraff bygger på idéer kjent fra restorative justice om å gjenopprette skaden eller krenkelsen som har skjedd.¹⁰ Dette er en viktig del av straffegjennomføringen. Dersom fornærmede ønsker et møte med lovbrøteren, kan de møtes for å snakke om det som har skjedd, hvordan det har vært for dem i tiden etter at det skjedde, og hva som skal til for at de skal få det bedre fremover. Tanken er at den kriminelle handlingen skal håndteres på en måte som bidrar til at lovbrøteren og den fornærmede kan forsones.¹¹ Det søkes å gi ungdommen en økt forståelse av sine handlinger og de konsekvensene de har hatt, og å sikre den enkelte ungdom individualtilpasset hjelp og støtte. På denne måten er ungdomsstraffens mål å styrke ungdommens ressurser og vilje til å ta et oppgjør med egen kriminalitet, og på den måten også forhindre ny kriminalitet.¹²

Individualpreventive hensyn og hensynet til gjenopprettende prosess er følgelig svært viktige ved idømmelse av ungdomsstraff. I tillegg tilsier hensynet til barnets beste at det kun skal reageres med ubetinget fengsel overfor barn når det er særlig påkrevd og som siste utvei, jf. straffeloven § 33, Grunnloven § 104, Barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav b) og artikkel 40. Selv om inngangsvilkårene for å idømme ungdomsstraff kan vurderes likt i flere saker, kan resultatet bli ulikt fordi flere andre individuelle forhold skal tillegges vekt ved vurderingen av om det skal idømmes ungdomsstraff eller andre mildere straffereaksjoner.

⁹ Se f.eks. Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.6.3 s. 117. Se også Høringsnotat punkt 4.2.2.2.2 s. 36 om erkjennelse av straffeskyld og LA-2017-30801 om oppfølgingsbehov

¹⁰ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.1 s. 105

¹¹ Holmboe (2014) punkt 1

¹² Prop 135 L (2010-2011) punkt 1.1 s. 10

Denne praksisen kan dermed komme i strid med både allmennpreventive hensyn og hensynet til likebehandling.

1.2 Aktualitet

Fra ungdomsstraff tredde i kraft 1. juli 2014 frem til 31. desember 2019 ble det registrert til sammen 2222 saker om ungdomskriminalitet hos konfliktrådet. Av disse var 270 saker om ungdomsstraff, mens 1952 saker var om ungdomsoppfølging.¹³

Antallet saker overført til konfliktrådet har økt hvert år siden 2014, med unntak av 2019 da det samlede antallet saker gikk ned med 1 prosent. Selv om det var en nedgang i det totale sakstallet i 2019, var det en betydelig økning i saker om ungdomsstraff. Totalt mottok konfliktrådet i 2019 71 saker om ungdomsstraff.¹⁴

Samtidig har det vært en nedgang i antall ungdom som idømmes ubetinget fengsel.¹⁵ Den tydeligste endringen over tid er en betydelig nedgang i antall straffede ungdommer, og et skille i hva slag type reaksjon som blir gitt til denne aldersgruppen.¹⁶ I løpet av det siste tiåret har antall straffede ungdom gått kraftig ned, se figur 1.

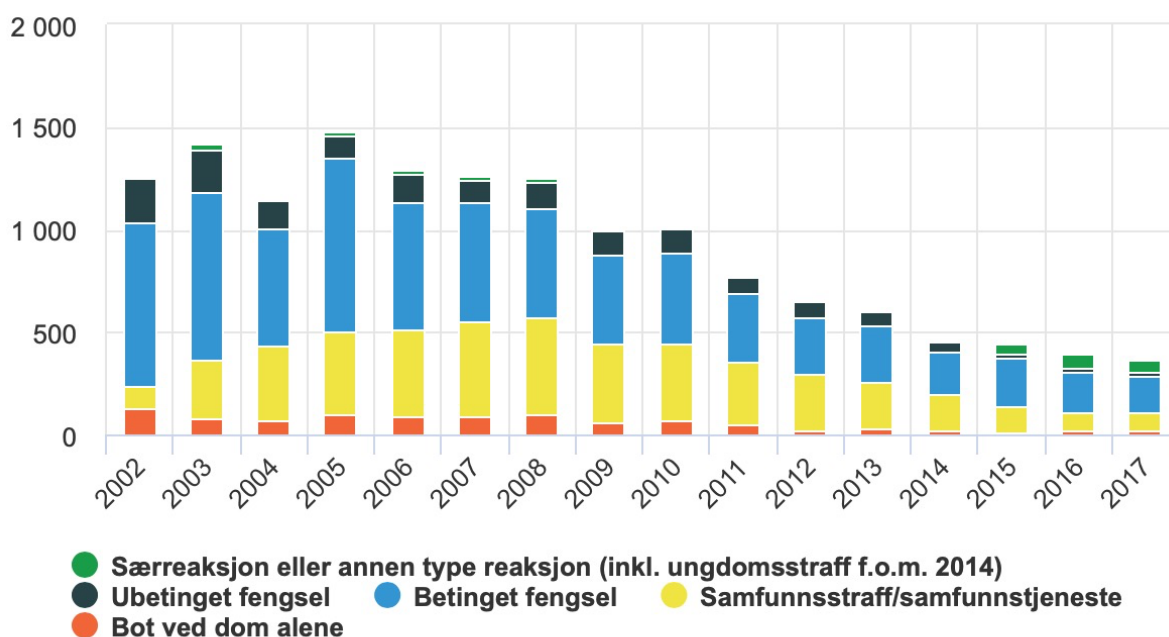
¹³ Høringsnotat, punkt 1.2.3 s. 11

¹⁴ Høringsnotat, punkt 1.2.3 s. 11

¹⁵ Statistisk sentralbyrå (2019) under fortsatt færre straffedommer til ungdom

¹⁶ Statistisk sentralbyrå (2019) under sjeldnere dom og fengsel til ungdom

Figur 1. Straffereaksjoner ilagt av domstol, 15-17-åringer

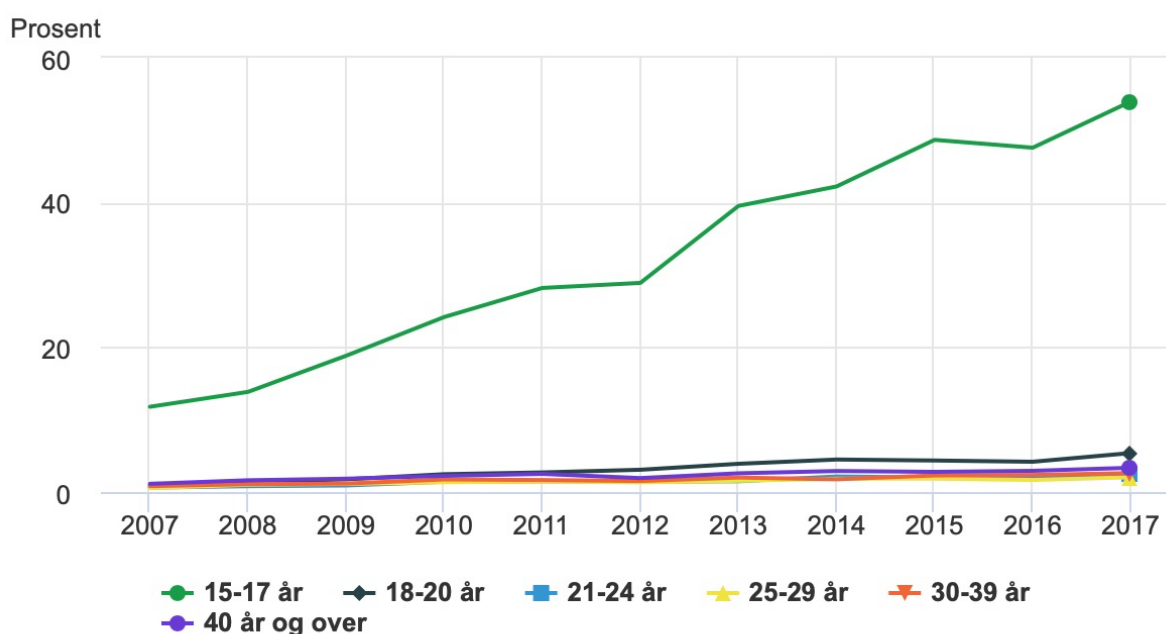

Kilde: Statistikkbanken, tabell 10623, Statistisk sentralbyrå.

De siste årene har det også skjedd en økning i bruken av betingede påtaleunntelser for personer fra 15-17 år, og en nedgang i bruken av forelegg. Når forenklet forelegg holdes utenfor var 54 prosent av de registrerte straffereaksjonene mot personer fra 15-17 år betinget påtaleunntatelse i 2017. Til sammenligning var tallet 12 prosent for tilsvarende gruppe i 2007.¹⁷ Se figur 2.

¹⁷ Statistisk sentralbyrå (2019) under stadig økning i betingede påtaleunntelser

Figur 2. Andel betinget påtaleunntatelse av alle reaksjoner unntatt forenklet forelegg, etter aldersgruppe

Kilde: Statistikkbanken, tabell 10623, Statistisk sentralbyrå

En mulig forklaring på dette kan være at straffeprosessloven (strpl.) § 161 a oppstiller som krav at det må innhentes personundersøkelse for mindreårige (PUM) dersom det tas ut tiltale. Å innhente PUM kan ta opptil flere måneder. Dersom ungdommen har et umiddelbart oppfølgingsbehov, er dette verdifull tid i ungdommens liv. For at ungdommen skal kunne få den nødvendige oppfølgingen så snart som mulig, kan det derfor gis påtaleunntatelse på vilkår om ungdomsoppfølging fremfor at det tas ut tiltale, jf. strpl. § 69, jf. strl. § 37 bokstav j)

1.3 Presentasjon av innholdet i ungdomsstraff

Ungdomsstraff bygger på ideen om gjenopprettende prosesser, og grunntanken er at straffereaksjonen bør bidra til å gjenopprette skaden eller krenkelsen lovbruddet har medført. Lovbruddet forstås som en konflikt som involverer gjerningspersonen, offeret for forbrytelsen og andre berørte, som alle bør delta i å etablere og gjennomføre straffereaksjonen.¹⁸ Tanken er at gjerningspersonen i større grad skal kunne ta ansvar for sine handlinger og gjenopprette skaden, og gjennom positive tilbakemeldinger om at man tar ansvar kan ungdommen oppnå læring på et dypere plan, som igjen kan forebygge ny kriminalitet.¹⁹ I tillegg legger

¹⁸ Gröning m.fl. (2019) s. 633

¹⁹ Høringsnotat, punkt 1.2.3 s. 10

reaksjonen til rette for bearbeidelse av hendelsen for alle berørte parter, og forsoning med offeret og andre berørte.²⁰

Ungdomsstraff kan ha en gjennomføringstid fra seks måneder til tre år i særlige tilfeller, jf. konfrådl. § 23, jf. strl. § 52 b. Gjennomføringen av ungdomsstraffen er lagt til konfliktrådet.²¹

Reaksjonens innhold er lovfestet i konfliktrådsloven (konfrådl.) § 22, som lyder:

«Reaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging består av gjennomføring av et ungdomsstormøte, utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan og oppfølging av planen.»

For ungdomsstraff skal det altså gjennomføres et ungdomsstormøte, jf. konfrådl. § 24, utarbeides en individuelt tilpasset ungdomsplan, jf. konfrådl. § 25 og ungdomsplanen skal følges opp, jf. konfrådl. §§ 26-34.

Ungdomsstormøtet ledes av en ungdomskordinator som skal sikre at relevante aktører er representert, jf. konfrådl. § 24 annet ledd. Domfelte, domfeltes verger og representanter fra kriminalomsorgen og politiet skal være til stede. Fornærmede, fornærmedes verger, forsvarer og bistandsadvokat har rett, men ikke plikt, til å være til stede, jf. konfrådl. § 24 tredje ledd.

Etter konfrådl. § 25 skal det gjennom ungdomsstormøtet utformes en ungdomsplan, som så skal godkjennes av ungdomskordinatoren, domfelte og domfelte verger. I første ledd bokstav a)-h) er det listet opp en rekke eksempler på hva ungdomsplanen kan inneholde. I tillegg følger det av annet ledd at planen kan gå ut på at domfelte skal oppholde seg i institusjon eller gjennomgå annen behandling. Dersom partene ikke oppnår enighet om innholdet i ungdomsplanen, sendes saken tilbake til domstolen, jf. fjerde ledd.

Innholdet i ungdomsplanen vil avhenge av ungdommens oppfølgingsbehov. Samtidig skal det ved utforming av planen tas hensyn til forholdsmessighet mellom den kriminelle handlingen og hvor tyngende straffen blir. Innholdet i ungdomsplanen vil kunne variere betraktelig i intensitet, og det er ikke nødvendigvis alltid en mer tyngende plan i ungdomsstraffesaker enn i ungdomsoppfølgingssaker.²²

²⁰ Gröning m.fl. (2019) s. 633-634 og Høringsnotat, punkt 1.2.3 s. 10

²¹ Jf. strl. § 52 a, jf. konfrådl. kap. IV

²² Høringsnotat, punkt 12.2.2.2 s. 99

Til slutt skal ungdomsplanen gjennomføres. Ansvar for gjennomføringen er lagt til oppfølgingsteamet, jf. konfrådl. § 26. Under hele gjennomføringen gjelder det særlige vilkår, som overholdelse av møtetider, rusforbud og krav om å ikke begå nye straffbare handlinger, jf. konfrådl. § 27. Begår domfelte alvorlige eller gjentatte brudd på vilkår, eller ny kriminalitet i perioden, kan saken bringes inn for domstolene igjen med sikte på fullbyrdelse av den subsidiære fengselsstraffen, jf. konfrådl. §§ 31 og 32.

1.4 Presentasjon av andre mildere straffereaksjoner

1.4.1 Samfunnsstraff

Gjennomføringen av samfunnsstraff skjer ute i samfunnet, og innebærer et pålegg om å utføre et visst antall timer ulønnet og samfunnsnyttig arbeid eller å gjennomføre tiltak egnet til å motvirke kriminalitet, slik som endringsprogrammer.²³

Gjennomføringen av samfunnsstraff er lagt til kriminalomsorgen. Reaksjonens innhold er lovfestet i strl. §§ 49 og 50. Av strl. § 49 følger det at retten skal fastsette timetall, subsidiær fengselsstraff og gjennomføringstid. Strl. § 50 gir adgang til å fastsette vilkår. Dette kan være å overholde bestemmelser gitt av kriminalomsorgen, om bosted, oppholdssted, arbeid, opplæring eller behandling, jf. strl. § 50 bokstav a). I tillegg kan det som vilkår forbys kontakt med bestemte personer, jf. strl. § 50 bokstav b).

I gjennomføringen av reaksjonen skal det legges ned en betydelig og følbart innsats, samtidig som gjerningspersonen får mulighet til å ta ansvar for sine handlinger og å gjøre opp for seg. Reaksjonen kan i tillegg gis et individuelt tilpasset og konstruktivt innhold slik at straffen får en mer individualpreventiv effekt.²⁴

1.4.2 Betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging

Dersom lovbrøteren er mellom 15 og 18 år kan det ilegges betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging, jf. strl. § 37 bokstav j). Ungdomsoppfølging er for ungdom som har begått ett eller flere mindre alvorlige lovbrudd, og er ment å erstatte bøter, forelegg,

²³ Gröning m.fl. (2019) s. 627

²⁴ Gröning m.fl. (2019) s. 628

påtaleunntatelse og betinget dom uten vilkår.²⁵ Reaksjonen forutsetter at det vurderes at tett oppfølging vil kunne forebygge ny kriminalitet.²⁶ I likhet med ungdomsstraff bygger ungdomsoppfølging på ideen om gjenopprettende prosesser.²⁷ Gjennomføringen er lagt til konfliktrådet, og sammenfaller langt på vei med gjennomføringen av ungdomsstraff.²⁸, ²⁹ Reaksjonen er likevel noe mindre omfattende, og gjennomføringstiden kan maksimalt settes til ett år, jf. konfrådl. § 23 annet ledd, jf. strl. § 37 bokstav j).

Reaksjonens innhold er lovfestet i konfrådl. § 22. I likhet med for gjennomføringen av ungdomsstraff skal det gjennomføres et ungdomsstormøte, jf. konfrådl. § 24, utarbeides en individuelt tilpasset ungdomsplan, jf. konfrådl. § 25 og ungdomsplanen skal følges opp, jf. konfrådl. §§ 26-34.

Til forskjell fra gjennomføringen av ungdomsstraff kan det ikke fastsettes som vilkår for ungdomsplanen at tiltalte skal oppholde seg i institusjon eller gjennomgå annen behandling.³⁰

1.5 Presisering og avgrensning

Oppgavens hovedtema er den nedre grensen for idømmelse av ungdomsstraff. Den nedre grensen er regulert i strl. § 52 a bokstav b). Det vil si at det er de lovfestede vilkårene «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet som skal undersøkes og danner utgangspunktet for oppgaven. I tillegg vil det bli redegjort for de ulovfestede minstevilkårene om at gjerningspersonen må ha erkjent straffeskyld, anses som egnet og motivert for ungdomsstraff, og ha et tverrfaglig oppfølgingsbehov. Kravene til at lovbrøteren var under 18 år på handlingstidspunktet, jf. bokstav a), at ungdommen samtykker og har bosted i Norge, jf. bokstav c), og vilkåret om at straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet, jf. bokstav d) aktualiserer egne omfattende problemstillinger. Disse vilkårene er utenfor oppgavens problemstilling, og vil ikke bli drøftet i større grad enn hva som er nødvendig for å belyse den nedre grensen.

Ettersom det er gjeldende rett som skal undersøkes, avgrenses det mot en fullstendig redegjørelse for de foreslåtte endringene i Høringsnotat – Forslag til endringer i

²⁵ Høringsnotat, punkt 12.2.2.2 s. 98 med henvisning til Prop 57 L (2013-2014)

²⁶ Konfliktrådet (2016b)

²⁷ Prop. 57 L (2013-2014) punkt 10.1 s. 50

²⁸ Jf. strl. § 37 bokstav j, jf. konfrådl. kap. IV

²⁹ For en gjennomgang av innholdet i ungdomsstraff, se kap. 1.3

³⁰ Se konfrådl. § 25 annet ledd

konfliktrådsloven, straffeloven, straffeprosessloven mv. – Strafferettslige reaksjoner og tvangsmidler for ungdom. Høringsnotatet vil imidlertid bli brukt som kilde i arbeidet med oppgaven, og vil undersøkes så langt det er nødvendig for å belyse gjeldende rett.

Før reaksjonsvalget kan påtalemyndigheten bringe saken inn til drøftelse i en koordineringsgruppe (KOG). Gruppen vil i forkant av reaksjonsvalget kunne bidra med opplysninger som er relevante i vurderingen av om ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging er egnede reaksjoner. I tillegg diskuteres aktuelle tiltak i ungdomsplanen og aktuelle deltakere i oppfølgingsteamet.³¹ For mindreårige skal det også alltid foretas en personundersøkelse for mindreårige (PUM) før saken pådømmes, med mindre det er åpenbart unødvendig eller saken gjelder ikke-vedtatte forelegg og påtaleunntatelser som bringes inn for retten, jf. strpl. § 161 a. Forhold som avdekkes i KOG og PUM vil være sentrale for straffeutmålingen. En fullstendig redegjørelse av KOG og PUM faller imidlertid utenfor oppgavens tema.

Gjennomføringen og innholdet i ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoners kan også ha betydning for reaksjonsvalget. Dette blir særlig tydelig der det ikke avdekkes oppfølgingsbehov hos den enkelte ungdom, eller ungdommen ikke viser tilstrekkelig motivasjon til å gjennomføre en reaksjon på ungdomsstraff. Hovedtrekk ved gjennomføringen og innholdet av ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner er derfor presentert i oppgaven. Det er imidlertid nødvendig å avgrense mot en nærmere drøftelse av problemstillinger som oppstår ved straffegjennomføringen.

1.6 Formål og plan for fremstillingen

Formålet med analysen av ungdomsstraffens nedre grense er å drøfte hvor grensen går mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner. Fokuset vil være å konkretisere hva som ligger i de lovfestede vilkårene om «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet og å angi hvordan de ulovfestede vilkårene om egnethet, motivasjon, oppfølgingsbehov og skylderkjennelse spiller inn ved vurderingen av reaksjonsvalget. Problemstillingen avspeiler et verdivalg i avveiningen mellom grunnleggende tankesett om straff og behandling.

Den nedre grensen for idømmelse av ungdomsstraff viser at det er flere spennende spørsmål knyttet til ulike hensyn som gjør seg gjeldende ved straff av barn. Ungdomsstraff er ment å

³¹ Konfliktrådet (2016a)

være en streng strafferettslig reaksjon med høy intensitet i gjennomføringen og stor grad av sosial kontroll. Samtidig er formålet å finne individuelt tilpasset hjelp som er egnet til å få ungdommen ut av en kriminell løpebane. Dette gjør det særlig aktuelt å diskutere den nedre grensen for bruk av ungdomsstraff.

Fremstillingen starter med en presentasjon av regelen om idømmelse av ungdomsstraff, jf. strl. § 52, og en presentasjon av rettskildebildet i kapittel 2. Ettersom det er flere spesielle hensyn som gjør seg gjeldende ved fastsettelse av straff overfor barn, vil det i kapittel 3 gis en redegjørelse for ulike kryssende hensyn. De ulike hensynene som gjør seg gjeldende vil kunne få betydning for om ungdomsstraff idømmes eller om det idømmes andre mildere straffereaksjoner.

Hoveddelen i kapittel 4 er en drøftelse av de lovfestede vilkårene som markerer ungdomsstraffens nedre grense, «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet. Fremstillingen vil først ta for seg en tolkning og konkretisering av vilkårene hver for seg. I praksis er ofte både vilkåret om «alvorlig» kriminalitet og vilkåret om «gjentatt» kriminalitet oppfylt. Terskelhøyden når begge vilkårene er oppfylt vil bli drøftet i kapittel 4.3.

Andre ulovfestede hensynene av betydning for ungdomsstraffens nedre grense behandles i kapittel 5. Dette omhandler egnethet, motivasjon, oppfølgingsbehov og skylderkjennelse. Til slutt gis det en avsluttende kommentar i kapittel 6.

2 Rettskildebildet

2.1 Det primære rettsgrunnlaget

Reglene om ungdomsstraff ble inntatt i straffeloven kapittel 8 a og vilkårene for å idømme ungdomsstraff er angitt i strl. § 52 a bokstav a-d, og lyder:

«Ungdomsstraff med ungdomsstormøte og ungdomsplan etter konfliktrådsloven kapittel IV kan idømmes i stedet for fengselsstraff når

- a) lovbrøyteren var under 18 år på handlingstidspunktet,
- b) lovbrøyteren har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet,
- c) lovbrøyteren samtykker og har bosted i Norge, og
- d) hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet.»

Vilkårene i bokstav a-d er kumulative, og må alle være oppfylt for at ungdomsstraff skal kunne idømmes. I bokstav a) og c) er det regulert hvilke personer som kan idømmes ungdomsstraff, mens bokstav b) og d) regulerer hvilke lovbrudd ungdomsstraff kan idømmes for.³²

Den nedre grensen for hvilke typer lovbrudd som kan idømmes ungdomsstraff følger av vilkårene «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet i bokstav b). Disse vilkårene er alternative. Det vil med andre ord være tilstrekkelig at et av vilkårene er oppfylt.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden til «alvorlig» kriminalitet tilsier at handlingen må gjelde mer omfattende eller graverende tilfeller av kriminalitet. Videre gir «alvorlig» anvisning på at det oppstilles en høy terskel, og at ikke alle typer lovbrudd er ment å være omfattet. Normalt forstås vilkåret som forbrytelser med strafferamme på 3 år eller mer.³³

Vilkåret «gjentatt» kriminalitet åpner for å anvende ungdomsstraff også ved mindre alvorlige lovbrudd. En naturlig språklig forståelse av ordlyden «gjentatt» tilsier at det vil være

³² Matningsdal (2021) punkt 4 og punkt 5.1

³³ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 164

tilstrekkelig med mer enn et lovbrudd, slik at man vil kunne anvende ungdomsstraff allerede etter andre lovbrudd.

Vilkårene om "gjentatt eller alvorlig" kriminalitet kan ses på som inngangsvilkår for å idømme ungdomsstraff. Dersom vilkårene ikke er oppfylt, er det hverken aktuelt med ungdomsstraff eller ubetinget fengsel. Vilkårene angir dermed den lovfestede nedre grensen mot mildere straffereaksjoner. Selv om et eller begge av disse inngangsvilkårene for ungdomsstraff er oppfylt, må det i tillegg foretas vurderinger av om ungdommen er egnet, motivert, har oppfølgingsbehov og erkjenner straffeskyld. Det er dermed flere vurderinger som må tas ved fastleggingen av den nedre grensen mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner. Både de lovfestede inngangsvilkårene og de ulovfestede kriteriene for å idømme ungdomsstraff vil bli nærmere drøftet i hoveddelen.

2.2 Lovforarbeider

Lovreglene er ofte ikke uttømmende, eller ordene som er brukt kan være uskarpe eller tvetydige. Det er derfor nødvendig å tolke lovregelen i lys av andre rettskilder, og det er sikker rett at uttalelser i lovens forarbeider kan tillegges betydelig vekt.³⁴ Høringsnotatet, som enda ikke er vedtatt, vil imidlertid ikke kunne tillegges samme vekt som lovens forarbeider. Høringsnotatet kan likevel bidra til å belyse strl. § 52 a.

I samsvar med kravene i FNs barnekonvensjon artiklene 3, 37 bokstav b og 40 har regjeringen hatt som mål at barn ikke skal settes i fengsel. I statsråd 20. april 2007 ble det derfor oppnevnt et utvalg som skulle utrede alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrøyttere mellom 15 og 18 år.³⁵

Utvalgets utredning resulterte i NOU 2008:15 Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll, hvor det ble foreslått en ny straffereaksjon omtalt som ungdomsstormøte. Utvalget foreslo ikke at det skulle opprettes en ny straffart, men at den nye reaksjonen skulle gis som vilkår ved idømmelse av betinget fengsel. Målgruppen var barn under 18 år som hadde begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Reaksjonen bygget på prinsippene om restorative justice, og var ment som et alternativ til ubetinget fengsel og i enkelte tilfeller samfunnsstraff.³⁶

³⁴ Se f.eks. Mestad (2019) s. 9

³⁵ Prop 135 L (2010-2011) punkt 2.4 s. 14

³⁶ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.1 s. 105

I Prop. 135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff), gav Departementet sin støtte til utvalget i at det var behov for en ny straffereaksjon for mindreårige, og sluttet seg til hovedsynspunktene og de grunnleggende prinsippene bak utvalgets forslag.³⁷ Departementet foreslo imidlertid en rekke endringer. En av endringene departementet foreslo var å endre navnet på straffereaksjonen fra ungdomsstormøte til ungdomsstraff. Dette ble foreslått for at det skulle komme tydelig frem at det var en strengere straffereaksjon, og at det ikke skulle kunne forveksles med ordinære stormøter gjennomført i konfliktrådets regi.³⁸

Departementet mente også at den nye straffereaksjonen burde etableres som en egen straffart med et nytt lovgrunnlag. Det ble pekt på risikoen for at ungdomsstraff ville anvendes på mindre alvorlige lovbrudd, og på den måten få et utvidet anvendelsesområde dersom ungdomsstraff ble inntatt som et vilkår for betinget dom.³⁹

I forlengelsen av dette understreket Departementet at hensikten med innføringen av ungdomsstraff var å skape et reelt alternativ til ubetinget fengsel ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, og at det ikke var grunnlag for å anta at forslaget ville medføre noen markert nedgang i antall ungdommer som blir idømt samfunnsstraff.⁴⁰ I tillegg til dette kommer det at departementet i proposisjonen også utvidet anvendelsesområdet for samfunnsstraff for unge lovbrøyttere som en del av regjeringens mål om økt bruk av samfunnsstraff for unge lovbrøyttere.⁴¹

Ungdomsstraffens nedre grense er ikke utførlig behandlet i forarbeidene. Det er imidlertid uttalt at vilkårene i strl. § 52 a bokstav b) er alternative, og at disse vilkårene angir den nedre grensen for ungdomsstraffens anvendelsesområde.⁴² Videre er det presisert at den nedre grensen må være tydelig, og i realiteten vil utelukke den største andelen av mindreårige lovbrøyttere.⁴³ De fleste mindreårige lovbrøyttere vil altså få mildere straffereaksjoner, mens ungdomsstraff skal være forbeholdt de mer alvorlige sakene eller gjengangere. En naturlig

³⁷ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.1 s. 105

³⁸ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.2 s. 106

³⁹ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.3.3 s 109

⁴⁰ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.3.3 s. 108

⁴¹ Prop 135 L (2010-2011) punkt 4.2.7 s. 30. Se også punkt 14.1 s. 162

⁴² Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 163

⁴³ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114-115

slutning er at barn som tidligere ble idømt samfunnsstraff eller dom på betinget fengsel i all hovedsak fortsatt skal få det.

Utvalget forsøkte ikke å definere hva som ligger i vilkårene, men fokuserte på de tilfellene der barn kan idømmes og faktisk blir idømt fengselsstraff.⁴⁴ I lovforarbeidene er det med andre ord mest fokus på ungdomsstraffens øvre grense oppad mot ubetinget fengsel. Departementet støttet seg til utvalgets uttalelse, men tilføyde om vilkåret «alvorlig» at dette skal tolkes som at den straffbare handlingen må gå inn under straffebud med en strafferamme på fengsel i 3 år eller mer.⁴⁵ Om vilkåret «gjentatt» uttalte Departementet at vilkåret må tolkes vidt, med den hensikt å fange opp ungdommen på et tidlig stadium, for slik å forhindre en kriminell løpebane. På den bakgrunn er det lagt til grunn i forarbeidene at det vil kunne være tilstrekkelig med to lovbrudd.⁴⁶ Som eksempler på når vilkårene vil kunne være oppfylt nevnes vold, ran, narkotikalovbrudd og omfattende tyverier.⁴⁷

Barne- og ungdomskriminalitet er fortsatt en prioritert oppgave for regjeringen, og Justis- og beredskapsdepartementet ønsker å videreutvikle de eksisterende ungdomsredaksjonene samt å innføre mer effektive virkemidler for å forebygge ny kriminalitet.⁴⁸ I den forbindelse er det sendt ut et høringsforslag som i hovedsak knytter seg til videreutvikling av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. I høringsnotatet er det blant annet foreslått endringer i dagens strl. §. 52 a.⁴⁹

En av endringene som foreslås er å erstatte kravet til samtykke, jf. strl. § 52 a bokstav c), med en egnethetsvurdering hvor ungdommens motivasjon for å gjennomføre ungdomsstraff inngår som et moment i vurderingen.⁵⁰ I tillegg legges det til grunn at det bør foreligge et visst oppfølgingsbehov for at ungdommen skal være egnet for ungdomsstraff, og at det vil være lite hensiktsmessig å iverksette et omfattende oppfølgingsregime dersom ungdommen kunne hatt like god nytte av en annen reaksjon, for eksempel samfunnsstraff.⁵¹ Etter endringsforslaget vil

⁴⁴ NOU 2008: 15 punkt 1.4 s. 12

⁴⁵ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 163-164

⁴⁶ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 164

⁴⁷ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114

⁴⁸ Høringsnotat punkt 1.1 s. 7

⁴⁹ Høringsnotat punkt 19.2 s 159

⁵⁰ Høringsnotat punkt 4.2.2.2.2 s. 36

⁵¹ Høringsnotat punkt 4.2.1.2 s. 32-33

motivasjon og oppfølgingsbehov være av mer avgjørende betydning for om det idømmes ungdomsstraff eller en mildere straffereaksjon.

Det er også foreslått at det gjenopprettende møtet ikke lengre skal være en obligatorisk del av ungdomsstraffen, men at det i større grad skal legges vekt på gjenopprettende prosesser utover ungdomsstormøtet.⁵² Erkjennelse av straffeskyld er en viktig suksessfaktor i de gjenopprettende møtene.⁵³ Etter gjeldende rett vil det derfor være en faktor i reaksjonsfastsettelsen hvorvidt ungdommen erkjenner straffeskyld. Høringsforslagets innebærer en endring på dette punktet, og det presiseres at endringen innebærer at ungdommens vilje til å erkjenne de faktiske forhold i en gjenopprettende prosess ikke skal være avgjørende ved reaksjonsfastsettelsen.⁵⁴ Endringsforslagene vil altså kunne få direkte betydning for den nedre grensen mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner.

2.3 Hensynet til barnets beste

Ved straff av barn vil hensynet til barnets beste være et overordnet og tungtveiende hensyn som alltid må tas hensyn til, jf. GrL. § 104 annet ledd. GrL. § 104 bygger på FNs barnekonvensjon art. 3 nr. 1. Art. 3 har som mål å sikre at hensynet til barnets beste blir ivaretatt i alle beslutninger og handlinger som berører barn.⁵⁵ Ved motstrid skal barnekonvensjonen gå foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. menneskerettsloven §§ 3, jf. 2 nr. 4. Hensynet til barnets beste vil følgelig være et tungtveiende hensyn i relasjon til ungdomsstraffens nedre grense.

Videre følger det av FNs barnekonvensjon artikkel 40, som regulerer behandling i saker om straff, at det blant annet skal tas hensyn til barnets alder og ønskeligheten av å fremme barnets reintegrering, slik at det påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. I generell kommentar nr. 10 er det understreket at reaksjonen alltid bør stå i forhold til barnets alder og reduserte straffeansvar, barnets livssituasjon og behov samt samfunnets ulike og særlig langsiktige behov, i tillegg til omstendighetene rundt handlingen og dens alvor. Videre er det presisert at i saker som gjelder barn skal hensynet til barnets beste og behovet for å fremme barnets

⁵² Høringsnotat punkt 4.2.2.2.2 s. 36

⁵³ Høringsnotat punkt 4.2.2.1 s. 34

⁵⁴ Høringsnotat punkt 4.2.2.2.2 s. 36

⁵⁵ Generell kommentar nr. 14 avsnitt 17 s. 6

reintegrering alltid komme foran hensynet til behov for offentlig sikkerhet og behovet for straffereaksjoner.⁵⁶

I avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1313 er hensynet til barnets beste grundig behandlet. Høyesterett legger uten videre til grunn at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i saker hvor det er spørsmål om å straffedømme barnet. Videre uttaler Høyesterett at det følger en plikt til å avklare hva som er barnets interesser og hvordan disse kan ivaretas, og til å trekke resultatet av disse vurderingene sentralt inn i beslutningsgrunnlaget. Det påpekes samtidig at hensynet til barnets beste forutsetter at det legges stor vekt på det som best tjener barnet, men at dette ikke er det eneste, og heller ikke alltid det avgjørende hensynet.⁵⁷ Høyesterett uttalte videre at det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og at jo yngre barnet er jo tyngre gjør hensynet til barnets beste seg gjeldende.

2.4 Rettspraksis

Rettspraksis fra Høyesterett er en viktig rettskilde. Høyesterett har behandlet tre saker om ungdomsstraff.⁵⁸ Alle tre sakene gjaldt den øvre grensen for ungdomsstraff opp mot ubetinget fengsel, og kun i en av sakene kom Høyesterett til at det var anledning til å benytte ungdomsstraff. Ingen av dommene avsagt av Høyesterett er av direkte relevans for den nedre grensen mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner. Dommene kan likevel tjene til å klargjøre ungdomsstraffens kjerneområde, som igjen vil kunne være veiledende for den nedre grensen. I tillegg har Høyesterett kort behandlet ungdomsstraff i avgjørelser vedrørende fengslingskjennelser mv., men uten at disse avgjørelsene konkret gjelder straffutmålingen.

Ungdomsstraff har vært behandlet flere ganger i underrettspraksis, og avgjørelser fra lagmannsretten og tingretten vil brukes aktivt i oppgaven for å belyse den nedre grensen. Avgjørelser fra lagmannsretten og tingretten har mindre rettskildemessig vekt enn avgjørelser fra Høyesterett.⁵⁹ Avgjørelser fra lagmannsretten har likevel større rettskildemessig vekt enn avgjørelser fra tingretten.

⁵⁶ Generell kommentar nr. 10 avsnitt 71 s. 21

⁵⁷ Rt. 2010 s. 1313 avsnitt 13

⁵⁸ HR-2016-1364-A, HR-2016-1365-A, HR-2017-579-A

⁵⁹ Se f.eks. Mestad (2019) s. 15

I arbeid med oppgaven har det vært søkt å få en fullstendig oversikt over dommene hvor spørsmålet om ungdomsstraff har vært behandlet. Det har vært utfordrende, og Lovdata har ikke gitt en fullstendig oversikt over disse sakene. Oppgaven er skrevet på bakgrunn av sakene som er tilgjengelige i Lovdata.

Avgjørelser som diskuterer grensen mellom ubetinget fengsel og samfunnsstraff før innføringen av ungdomsstraff vil også kunne være relevante for den nedre grensen. Før innføringen av ungdomsstraff vokste det frem et behov for å anvende samfunnsstraff på ganske alvorlig kriminalitet for å unngå å idømme barn ubetinget fengsel. Der det tidligere var tvilstilfeller mellom ubetinget fengsel og samfunnsstraff, kunne saken vært løst med ungdomsstraff i dag. Særlig Rt. 2010 s. 1313 er sentral.

2.5 Det øvrige rettskildet bildet

Ungdomsstraff er behandlet i juridisk teori ved flere anledninger. Blant annet er ungdomsstraffens første år og en oversikt og noen kritiske bemerkninger til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging behandlet i Tidsskrift for Strafferett.⁶⁰ En mer generell oversikt over straff av barn, hvor også den nedre grensen for ungdomsstraff er behandlet, er gitt av Ingunn Fornes.⁶¹ Hvilke saker som er egnet for ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er behandlet i rapport om egnede saker og overføringsgrunnlag fra riksadvokaten.⁶² Riksadvokaten har også gitt oppdaterte retningslinjer for ungdomsstraff.⁶³

Ungdomsstraff har vært tema for en rekke masteroppgaver, og ungdomsstraffens øvre grense mot ubetinget fengsel er behandlet flere ganger.⁶⁴ I tillegg er ungdomsstraffens grense mot andre mildere og strengere straffereaksjoner tidligere behandlet.⁶⁵ Det er også foretatt en analyse av rettspraksis med henblikk på hvor den nedre grensen for idømmelse av

⁶⁰ Se Fornes (2016) om ungdomsstraffens første år og Holmboe (2014) for en oversikt og noen kritiske merknader

⁶¹ Fornes (2018)

⁶² Riksadvokaten (2021)

⁶³ Riksadvokaten (2017)

⁶⁴ Se f.eks. Hørkestad (2019) om grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel, Svendsen (2019) om adgangen til å fengsle barn, Hermansen (2013) om ungdomsstraff - en ny straffereaksjon overfor mindreårige lovbrøyttere og Hem (2019) om ungdomsstraffens rolle og effekt i Norge

⁶⁵ Kristiansen (2015)

ungdomsstraff må antas å ligge.⁶⁶ Oppgaven var avgrenset til vilkåret om «alvorlig» kriminalitet.⁶⁷

Juridiske masteroppgaver har i utgangspunktet tilsvarende rettskildemessig vekt som juridisk teori. Det kan imidlertid reises en rekke kildekritiske spørsmål ved bruk av tidligere masteroppgaver som kilde, for eksempel at man ikke kan vite noe sikkert om kvaliteten på kilden. Ettersom det hefter flere usikkerhetsmomenter ved juridiske masteroppgaver som kilde er tidligere masteroppgaver ikke brukt som kilde i arbeidet med denne oppgaven.

⁶⁶ Hegstad (2019)

⁶⁷ Hegstad (2019) punkt 1.1 s. 1

3 Kryssende hensyn

3.1 Innledning – To tankesett ved straffutmåling av personer under 18 år

Ved straff av barn er det særlig to til dels ulike tankesett om hvordan samfunnet bør reagere som danner bakteppet og som settes på spissen. Det ene tankesettet har sitt utspring i en ide om at barnet skal behandles, og tar utgangspunkt i barnets særlige behov og hva som vil være det beste for barnet.⁶⁸ Her vil individualpreventive hensyn og hensynet til gjenopprettende prosess være sentralt. Dette får utslag ved at man ved reaksjonsfastsettelsen vurderer ungdommens egnethet, herunder motivasjon og oppfølgingsbehov, og om hun har erkjent straffeskyld.

Det andre tankesettet har sitt utspring i en ide om at barnet skal straffes, og tar utgangspunkt i den straffbare handlingen. Hensynet til forholdsmessighet og likebehandling er da grunnleggende ved reaksjonsvalget.⁶⁹ Dette har utslag i vilkårene som fremgår av loven, altså hvilke straffbare forhold som kan anses som «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet.

Lovens fokuserer med andre ord på allmennpreventive hensyn, mens de ulovfestede vilkårene fokuserer på barnets særlige behov og individualpreventive hensyn. Disse to tankesettene kan komme i strid med hverandre. Det vil imidlertid ikke alltid være motstrid mellom hensynene. Det kan for eksempel være slik at både individualpreventive og allmennpreventive hensyn taler for ungdomsstraff, og ikke samfunnsstraff eller en betinget reaksjon. Spørsmålet er hvordan de ulike hensynene vektes ved vurderingen av den nedre grensen for ungdomsstraff.

3.2 Hensyn som tar utgangspunkt i den straffbare handlingen

3.2.1 Allmennpreventive hensyn

⁶⁸ Fornes (2018) s. 2

⁶⁹ Fornes (2018) s. 2

Straff i sin tradisjonelle form er i stor grad ment å ha en allmennpreventiv virkning ved at det vises at samfunnet tar avstand fra bestemte handlinger.⁷⁰ Fokuset er på den straffbare handlingen, og det er særlig trusselen om straff som er ment å påvirke individenes handling.⁷¹ Ved straff av barn er det særlig hensynet til å opprettholde den sosiale ro og hensynet til den krenkede som er sentralt ved vektlegging av allmennpreventive hensyn.⁷² Dette kommer til uttrykk gjennom de lovfestede vilkårene, som er minstevilkår for idømmelse av ungdomsstraff.

I avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1313 kom Høyesterett med en prinsipputtalelse om at tyngdepunktet i avveiningen mellom individualpreventive og allmennpreventive hensyn forskyves der gjerningpersonen var under 18 år på handlingstidspunktet. Saken gjaldt straffutmåling for ran og ransforsøk. Handlingene lå i grenselandet mot grovt ran. Dommen ble avsagt før innføringen av ungdomsstraff. Resultatet ble samfunnsstraff med gjennomføringstid på 420 timer. I avgjørelsen i Rt. 2013 s. 67, som gjaldt grensen mellom samfunnsstraff og ubetinget fengsel, uttalte Høyesterett at det i dag ikke vil være riktig å oppfatte dommen fra 2010 som et ytterpunkt for samfunnsstraffens anvendelsesområde. Høyesterett påpekte videre at den straffbare handlingen danner utgangspunktet for straffutmålingen, men at «de konkrete omstendigheter» må være avgjørende.⁷³

Bakgrunnen for uttalelsen i Rt. 2010 s. 1313 var en grundig gjennomgang av både nasjonale og internasjonale kilder vedrørende straff av barn. Det ble uttalt at det som i det lange løp best tjener barnets interesser trer i forgrunn, og kun kan settes til side om det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn.⁷⁴ Etter avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1313 er det dermed klart at allmennpreventive hensyn ikke vil veie like tungt når lovbrøteren er mindreårig.

Det vil imidlertid ikke alltid være motstrid mellom individualpreventive og allmennpreventive hensyn i relasjon til ungdomsstraffens nedre grense. Ungdomsstraff er ment å være en streng reaksjon med høy intensitet i gjennomføringen.⁷⁵ Allmennpreventive hensyn kan dermed tale for å idømme ungdomsstraff fremfor andre mildere straffereaksjoner. Samtidig kan det være

⁷⁰ Prop 135 L (2010-2011) punkt 5.1 s. 35

⁷¹ Gröning m.fl. (2019) s. 51

⁷² LB-2020-173558

⁷³ Rt. 2013 s. 67 avsnitt 17

⁷⁴ Rt. 2010 s. 1313 avsnitt 15

⁷⁵ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 115

at ungdomsstraff vil være den beste løsningen ut fra individualpreventive hensyn, dersom ungdommen har behov for den tette oppfølgingen som ungdomsstraff innebærer.

3.2.2 Likebehandling

Det er et grunnleggende prinsipp i strafferetten at like tilfeller skal dømmes likt, sett hen til utvist klander og handlingens alvor. For at lovbrudd skal kunne sammenlignes og dømmes likt, må handlingene først gjøres like gjennom at handlingene oversettes inn i juridiske termer. I denne prosessen skjer det en forenkling av saksforholdet hvor kun det som er juridisk relevant står igjen og utgjør saken. Dette er av Christie beskrevet som en motpol til hensynet til gjenopprettende prosess.⁷⁶

Her oppstår det utfordringer knyttet til hvordan hensynet til likebehandling skal vektas ved straff av barn. På den ene siden er det en grunnleggende tanke bak innføringen av ungdomsstraff at straffen skal kunne tilpasses gjerningspersonens individuelle situasjon og behov. På den andre siden er det et grunnleggende strafferettslig prinsipp at like tilfeller skal behandles likt med utgangspunkt i den kriminelle handlingen. Likebehandling av like tilfeller søkes likevel ivaretatt ved at det i tillegg til utvist klander og handlingens alvor også ses hen til forhold ved den enkelte ungdom.

3.2.3 Forholdsmessighet

Det er også et grunnleggende strafferettslig prinsipp at straffen skal være forholdsmessig. Det vil si at straffen settes ut fra alvoret av den kriminelle handlingen. Desto mer alvorlig den kriminelle handlingen er, desto strengere vil straffen normalt være.

Barn kan ikke pålegges samme grad av skyldansvar som voksne. For at straffen skal være forholdsmessig må utgangspunktet dermed være at barn straffes mildere enn voksne som har begått tilsvarende lovbrudd. I tillegg vil frihetsberøvelse være mer inngripende overfor barn enn for voksne.⁷⁷ Det kreves derfor mer av den straffbare handlingen for at det skal være forholdsmessig å idømme barn en frihetsberøvende reaksjon. Dette har også kommet til uttrykk i blant annet strl. §§ 33 og 78 bokstav i).

⁷⁶ NF rapport. nr: 7/2016 punkt 12.3 s. 100 med videre henvisning

⁷⁷ Fornes (2018) s. 339

Terskelen for når en reaksjon er uforholdsmessig vil altså være lavere når tiltalte er et barn. Hensynet til forholdsmessighet og hensynet til likebehandling tilsier samtidig at reaksjonsvalget i saker som gjelder barn ikke kan løsrives helt fra det alminnelige straffnivået.⁷⁸

3.3 Hensyn som tar utgangspunkt i barnets beste og avverging av ny kriminalitet

3.3.1 Individualpreventive hensyn

I tråd med uttalelsene inntatt i Rt. 2010 s. 1313 er ungdomsstraff innført på bakgrunn av et ønske om å kunne tilpasse reaksjonsvalget til gjerningspersonens individuelle situasjon og behov der gjerningspersonen var under 18 år på gjerningstidspunktet.⁷⁹ Det er altså særlig individualpreventive hensyn som begrunner ungdomsstraff, og straffens virkning på den enkelte lovbrøyer er et tungtveiende hensyn.

Samtidig forutsetter hensynet til straffens formål, jf. strl. 52 a bokstav d), samt strl. § 33 i lys av barnekonvensjonen art. 37 bokstav b, art. 40 og art. 3 nr. 1, jf. også Grl. § 104 annet ledd, at det må søkes å finne den reaksjonen som har best individualpreventiv virkning for det enkelte barnet. I alle fall i grensetilfellene innebærer det at det kan idømmes ungdomsstraff selv om alvorligheten i kriminaliteten strengt tatt tilsier at det kunne vært anvendt samfunnsstraff.⁸⁰

Til tross for at individualpreventive hensyn og hensynet til gjenopprettende prosess er tungtveiende hensyn ved ungdomsstraff, er det ikke til å komme unna de allmennpreventive hensyn og behovet for samfunnsvern som gjør seg særlig gjeldende ved enkelte typer lovbrudd. I relasjon til ungdomsstraffens nedre grense vil imidlertid spørsmålet om motstrid mellom allmennpreventive og individualpreventive hensyn som regel ikke komme på spissen, se kap. 3.1.2.

3.3.2 Gjenopprettende prosess

⁷⁸ Fornes (2018) s. 340

⁷⁹ Gröning m.fl. (2019) s. 52

⁸⁰ LB-2020-173558

Som et utslag av at ungdomsstraffen begrunnes av individualpreventive hensyn valgte regjeringen i arbeidet med utviklingen av ungdomsstraff å satse på prosesser kjent fra restorative justice. I dette ligger det et mål om å styrke ungdommens ressurser og motivasjon til å ta et oppgjør med egen kriminalitet gjennom individuelt tilpasset oppfølging som særpreges av involvering fra gjerningspersonen og hennes nettverk, ulike ledd i justissektoren og andre offentlige instanser.⁸¹ En uttalt intensjonen er også å sette i gang prosesser som kan bidra til følelsesmessig avslutning for fornærmede, og å gjøre det mulig for alle parter å gå videre i livene sine på en god måte.⁸²

Hvordan hensynet til gjenopprettende prosess spiller inn på reaksjonsvalget kan illustreres ved avgjørelsen i LA-2017-30801. Tiltalte ble i tingretten idømt samfunnsstraff, men anket fordi han ønsket å bli idømt den strengere reaksjonen ungdomsstraff. De lovfestede vilkårene for ungdomsstraff var oppfylt. De særlige hensynene som begrunner ungdomsstraff gjorde seg imidlertid ikke gjeldende, og tiltalte var etter rettens vurdering ikke i en situasjon hvor det var behov for å benytte restorative justice. På denne bakgrunn kom retten til at samfunnsstraff var riktig reaksjon. I saken ble hensynet til gjenopprettende prosess helt sentralt for den nedre grensen mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner.

⁸¹ Prop 135 L (2010-2011) punkt 1.1 s. 9-10

⁸² NF rapport nr: 7/2016 punkt 1.4 s. 15

4 Nærmere om de alternative grunnvilkårene for ungdomsstraff

4.1 Grunnvilkåret «alvorlig» kriminalitet

4.1.1 Tolkning av «alvorlig» kriminalitet

Problemstillingen er hva som menes med «alvorlig» kriminalitet, jf. strl. § 52 a bokstav b). Etter naturlig språklig forståelse omfatter «alvorlig» kriminalitet de mer omfattende og graverende tilfellene av kriminalitet. Videre gir «alvorlig» anvisning på at det oppstilles en høy terskel, og at ikke alle typer lovbrudd er ment å være omfattet.

Av lovforarbeidene fremgår det at avgrensningen nedad mot de mindre alvorlige lovbruddene må være tydelig, slik at reaksjonen ikke benyttes på unge lovbrøyttere som ellers ville fått en mildere reaksjon, og at dette må oppfattes som en nedre grense som i realiteten utelukker den største andelen av mindreårige lovbrøyttere.⁸³ Det gjøres imidlertid ikke noe videre forsøk på å definere hva som ligger i «alvorlig» kriminalitet.⁸⁴

Derimot er det lagt til grunn at det er naturlig å knytte vurderingen av hva som er «alvorlig» opp til lovbruddets strafferamme, og på s. 164 i de samme lovforarbeidene er det uttalt at:

«Begrepet ‘alvorlig’ i denne sammenheng bør forbeholdes straffebed med en øvre strafferamme på fengsel i 3 år eller mer. Lovbrudd med en lavere strafferamme enn fengselsstraff inntil 3 år skal derimot ikke betraktes som alvorlig kriminalitet»

Uttalelsene medfører ikke et absolutt krav til strafferammene, men det er naturlig å legge til grunn at uttalelsene gir forholdsvis sterke føringer for når et lovbrudd skal anses å være «alvorlig».⁸⁵

⁸³ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114-115

⁸⁴ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 163

⁸⁵ Fornes (2018) s. 317

Det kan også være naturlig å tenke at «alvorlig» er ment som en henvisning til de straffebudene som lovgiver har valgt å kategorisere som alvorlige eller grove i selve straffebudet. Det er imidlertid vanskelig å se at spørsmålet om når et lovbrudd skal anses som «alvorlig» etter strl. § 52 a skal følge direkte av lovens klassifisering av lovbruddet.⁸⁶ En slik forståelse finnes det heller ikke støtte for i forarbeidene.

4.1.2 Forholdet til samfunnsstraff

Ettersom ungdomsstraff kun i enkelte tilfeller skal idømmes i stedet for strengere samfunnsstraffer, er det naturlig å tenke at lovbrudd der det tidligere ble idømt samfunnsstraff i all hovedsak skal dømmes likt også etter innføringen av ungdomsstraff. Men at samfunnsstraff kan idømmes er ikke ensbetydende med at ungdomsstraff ikke kan idømmes, og den nedre grensen for bruk av ungdomsstraff vil ikke nødvendigvis sammenfalle med den øvre grensen for bruk av samfunnsstraff. Det kan også tenkes at ungdommen samtykker til samfunnsstraff, men ikke til ungdomsstraff. I grensetilfellene vil det da idømmes samfunnsstraff, selv om handlingen er så alvorlig at allmennpreventive hensyn og forholdsmessighetsbetraktninger tilsier at det burde vært idømt ungdomsstraff. I forholdet mellom ungdomsstraff og samfunnsstraff må det likevel være slik at «alvorlig» i hovedsak forstås som de tilfellene som før innføringen av ungdomsstraff var for alvorlige til å idømmes samfunnsstraff. Grensen for å idømme samfunnsstraff er følgelig relevant.

Etter strl. § 48 første ledd bokstav a) kan samfunnsstraff idømmes i stedet for fengsel der det ellers ikke ville blitt idømt fengsel i mer enn 1 år. Videre følger det av annet ledd at samfunnsstraff kan idømmes for lovbrøyttere under 18 år i tilfeller der det ville ha blitt idømt fengsel i mer enn 1 år når «sterke grunner» taler for det.

Etter ordlyden «idømt» i § 48 er det klart at det er selve straffeutmålingen det dreier seg om, og ikke strafferammen. Dette er også lagt til grunn i forarbeidene.⁸⁷ Tiltalte vil følgelig kunne bli idømt samfunnsstraff i tilfeller hvor lovbruddet rent faktisk ville medført fengsel i 1 år, jf. første ledd bokstav a). I tillegg vil barn som har begått kriminalitet som rent faktisk ville medført fengsel i mer enn 1 år kunne bli idømt samfunnsstraff, jf. annet ledd. Som resultat av det utvidede anvendelsesområdet for samfunnsstraff for barn kan samfunnsstraff idømmes for

⁸⁶ Fornes (2018) s. 317

⁸⁷ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) punkt 30.1 s. 446

ganske alvorlige kriminelle handlinger, og det vil være et overlappende anvendelsesområde for ungdomsstraff og samfunnsstraff ved alvorlig kriminalitet.

4.1.3 Konkretisering av terskelen for hva som regnes som «alvorlig» kriminalitet

4.1.3.1 Vinningskriminalitet

Spørsmålet er hvor terskelen for hva som regnes som «alvorlig» kriminalitet går ved vinningskriminalitet. Av vinningslovbrudd er det først og fremst tyveri, ran og heleri barn dømmes for.⁸⁸ Både tyveri og heleri har en øvre strafferamme på fengsel i 2 år, jf. strl. §§ 321 annet ledd og 332. Mindre tyveri og mindre heleri, jf. strl. §§ 323 og 334, straffes med bot, og kan i utgangspunktet ikke straffes med fengsel i det hele tatt. Vilkåret «alvorlig» vil følgelig hverken være oppfylt ved tyveri, mindre tyveri, heleri eller mindre heleri.

Derimot vil vilkåret i utgangspunktet være oppfylt om barnet har begått grovt tyveri, som har en strafferamme på fengsel i 6 år, jf. strl. § 322. Dette er også lagt til grunn i forarbeidene.⁸⁹ Dessuten vil grovt heleri omfattes. Grovt heleri har en strafferamme på 6 år, jf. strl. § 333 første ledd, eventuelt 15 år, jf. annet ledd.

Det er verdt å merke seg at ungdomsstraff ikke har vært behandlet i noen saker som gjelder enkeltstående tilfeller av tyveri eller grovt tyveri, og Fornes fremholder at utgangspunktet for barn bør være at enkeltstående tilfeller av tyveri, også grove tyveri, ikke kan medføre ubetinget fengselsstraff.⁹⁰ Dersom dette legges til grunn, vil ungdomsstraff være mindre aktuelt ved enkeltstående tilfeller av tyveri og grovt tyveri. Samfunnsstraff eller ungdomsoppfølging vil da være mer aktuelle alternativer. Samtidig er det grunn til å tro at ungdomsstraff ikke er utelukket som reaksjon for grovt tyveri. Dersom det idømmes ungdomsstraff for grovt tyveri kan det imidlertid tenkes at det avgjørende ikke vil være handlingens alvor isolert sett, men også individuelle forhold ved den enkelte ungdom.

For ran er den øvre strafferammen fengsel på inntil 6 år, jf. strl. § 327, og for grovt ran er strafferammen 15 år, jf. strl. § 328 første ledd, eventuelt 21 år, jf. strl. § 328 annet ledd. Den strengere strafferammen for ran sammenlignet med tyveri og heleri henger sammen med at

⁸⁸ Fornes (2018) s. 375

⁸⁹ Prop. 135 L (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114

⁹⁰ Fornes (2018) s. 379

ran ofte vil innebære bruk av vold og/eller trusler mot fornærmede.⁹¹ Straffeloven bygger på at lovbrudd i utgangspunktet kan høre til ett av tre ulike nivåer av alvorlighet. Mens økonomiske lovbrudd er på det laveste av de tre nivåene, er lovbrudd som verner den enkeltes fysiske integritet på nivå to.⁹² I forlengelse av dette åpner også FNs barnekonvensjon for at ran er et lovbrudd av slik alvor at det vil kunne være aktuelt med ubetinget fengsel som reaksjon.⁹³ Der det er aktuelt med ubetinget fengsel, vil det også være aktuelt å vurdere ungdomsstraff. Spørsmålet videre er hvordan vilkåret om «alvorlig» kriminalitet anvendes ved ranshandlinger.

I løpet av ungdomsstraffens første år, fra 1.juli 2014 til 30. juni 2015, ble 41 barn idømt ungdomsstraff. Av disse ble 15 barn dømt for ran eller forsøk på ran.⁹⁴ Det første halvåret av 2019 mottok konfliktrådet 40 saker med ungdomsstraff. Av disse gjaldt 14 saker ran eller grovt ran.⁹⁵ Ran utgjør altså en stor andel av sakene hvor ungdomsstraff behandles, og det er klart at ran oppfyller vilkåret om «alvorlig» kriminalitet.

Det er også lagt til grunn i rettspraksis at ran klart er omfattet av vilkåret om «alvorlig» kriminalitet. Dette kommer blant annet til uttrykk i avgjørelsen i TKISA-2015-38970, hvor retten uttalte at ran vil være i kjerneområdet for anvendelsesområdet for ungdomsstraff slik lovgiver har lagt til grunn gjennom i forarbeidene.

I tillegg til at ran klart oppfyller vilkåret om «alvorlig» kriminalitet, er ranssakene ofte godt egnet for gjenopprettende prosess. Ranshandlingen vil ofte være skremmende for fornærmede. Gjennom gjenopprettende møte kan fornærmedes frykt bearbeides, og angsten for å møte tiltalte igjen kan dempes.⁹⁶ I tillegg vil tiltalte få høre hvordan hendelsen har påvirket fornærmede i form av smerte, frykt og eventuelle andre plager for fornærmede, fornærmedes familie og andre nærstående.⁹⁷ Tiltalte kan dermed forstå omfanget av sine handlinger og ta ansvar for det som har skjedd, samtidig som hensynet til fornærmede ivaretas. På denne bakgrunn kan det reises spørsmål om det alltid skal reageres med ungdomsstraff for ranshandlinger.

⁹¹ Fornes (2018) s. 376

⁹² Gröning m.fl. (2019) s. 665-666

⁹³ Fornes (2018) s. 376

⁹⁴ Fornes (2016) punkt 1 og punkt 4.3

⁹⁵ Riksadvokaten (2021) punkt 4

⁹⁶ Jørgensen (2020) under sa ja til å møte

⁹⁷ Jørgensen (2020) under lettere å legge saken bak seg

Før innføringen av ungdomsstraff, var hovedregelen at barn som hadde begått ran eller forsøk på ran skulle idømmes samfunnsstraff. Ved innføringen av ungdomsstraff forutsatte departementet at det ikke var grunnlag for å anta at forslaget ville medføre noen markert nedgang i antall ungdommer som blir idømt samfunnsstraff.⁹⁸ En naturlig slutning er dermed at de fleste ranshandlingene som ble idømt samfunnsstraff før innføringen av ungdomsstraff, også ville fått samfunnsstraff i dag.

Hovedregelen om at ranshandlingene skulle idømmes samfunnsstraff må imidlertid sees i lys av at ungdomsstraff ikke var et alternativ. Valget sto mellom ubetinget fengsel og samfunnsstraff. Regjeringens mål om å redusere bruken av ubetinget fengsel overfor barn kan dermed ha vært en medvirkende faktor til resultatet. Flere av ranssakene hvor man tidligere idømte samfunnsstraff kvalifiserte samtidig til de lengste samfunnsstraffene. Dette er saker der det i dag kan idømmes ungdomsstraff.⁹⁹

Avgjørelsen i LG-2019-191278 er et eksempel på at det ikke alltid idømmes ungdomsstraff for ranshandlingene. I dommen legger lagmannsretten til grunn at ett tilfelle av ran oppfyller kravet til «alvorlig» kriminalitet. Lagmannsretten bemerket imidlertid at målgruppen for ungdomsstraff er den tyngre gruppe av unge lovbrøyttere, og at ungdomsstraff er ment som et alternativ til ubetinget fengsel og strenge samfunnsstraffer. På denne bakgrunn kom lagmannsretten til at det var mer nærliggende å benytte betinget dom på vilkår om ungdomsoppfølging. Dette ble begrunnet med at trusselementet ved ranet var relativt beskjedent, og handlingens impulsive karakter. I tillegg hadde det på domstidspunktet gått lang tid siden ranshendelsen. Det ble også trukket frem at begge de tiltalte hadde beklaget seg og vist evne og vilje til en positiv utvikling i tiden etter ranet. Lagmannsretten anvender altså vilkåret om «alvorlig» kriminalitet som et inngangsvilkår for om ungdomsstraff kan anvendes, for så å foreta en vurdering av om ungdomsstraff faktisk skal anvendes i det konkrete tilfellet.

Avgjørelsen i LG-2020-16754 viser også at «alvorlig» kriminalitet anvendes som et nødvendig, men ikke tilstrekkelig vilkår. Selv om vilkåret «alvorlig» kriminalitet var oppfylt ble det idømt samfunnsstraff i stedet for ungdomsstraff. I motsetning til i avgjørelsen i LG-2019-191278 var det ikke formildende omstendigheter rundt selve ranet som medførte at det

⁹⁸ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.3.3 s. 108

⁹⁹ Fornes (2016) punkt. 6.2

ikke ble idømt ungdomsstraff. Derimot ble det lagt vekt på at ungdomsstraff ikke ville være en hensiktsmessig reaksjon for tiltalte. De involverte partene hadde ulike syn på hva som faktisk hadde passert mellom dem, og retten fant at det ikke lå til rette for en gjenopprettende prosess. I tillegg ble det trukket frem at tiltalte fremsto lite mottakelig for de hjelpetiltak ungdomsstraff kan innebære. Lagmannsretten la følgelig avgjørende vekt på de individualpreventive og gjenopprettende virkningene av straffen, og disse vurderingene ble styrende for valget mellom ungdomsstraff og samfunnsstraff.

I tillegg kan avgjørelsen i LB-2019-100952 bidra til å belyse den nedre grensen for vilkåret «alvorlig» ved ranshandlinger. Saken gjaldt fastsettelse av straff for et ran, to tilfeller av ulovlig bevæpning på offentlig sted og to tilfeller av bruk av narkotika. I tingretten ble det idømt betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging.¹⁰⁰ I lagmannsretten ble straffen satt til ungdomsstraff. Lagmannsretten og tingretten var enige i at vilkåret om «alvorlig» kriminalitet var oppfylt ved ran. Lagmannsretten gikk videre til å vurdere betydningen av alvoret av den konkrete ranshandlingen, og oppsummerer drøftelsen slik:

«Lagmannsretten kan ikke se at det foreligger hensyn som taler mot å bruke ungdomsstraff i dette tilfellet, mens alvoret i ranshandlingen tilsier at det reageres med ungdomsstraff, og ikke betinget fengsel.»

Lagmannsretten foretok følgelig en avveining av allmennpreventive hensyn og hensynet til likebehandling som tilsa at det skulle reageres med ungdomsstraff for ran, opp mot de individualpreventive hensynene og hensynet til gjenopprettende prosess. På bakgrunn av denne vektingen kan det se ut som at lagmannsretten presumerer at ungdomsstraff i utgangspunktet skal anvendes ved ranslovbrudd, med mindre det foreligger hensyn som taler mot bruk av ungdomsstraff. Slike hensyn vil kunne være formildende omstendigheter ved selve ranshandlingen, men også om barnet erkjenner straffeskyld, om hun er egnet og motivert og om det foreligger et tverrfaglig oppfølgingsbehov vil være av betydning for reaksjonsvalget.

4.1.3.2 Voldslovbrudd

Spørsmålet er hvor terskelen for hva som regnes som «alvorlig» kriminalitet går ved voldslovbrudd. Barn begår voldslovbrudd i noe større grad enn befolkningen samlet, og

¹⁰⁰ LB-2019-100952 med henvisning til TDRAM-2019-60917

voldslovbrudd er en av typene lovbrudd barn oftest dømmes for.¹⁰¹ De vanligste voldslovbruddene barn begår er kroppskrenkelse og kroppsskade, jf. strl. §§ 271-273 samt vold eller trusler mot offentlig tjenestemann, jf. strl. § 155.

Med unntak av kroppskrenkelse som har en strafferamme på fengsel i 1 år, jf. strl. § 271, har alle lovbruddene i straffeloven kapittel 25 om voldslovbrudd en strafferamme på fengsel i 3 år eller mer.¹⁰² Vilkåret vil altså i utgangspunktet være oppfylt for de ulike typene voldslovbrudd, med unntak av kroppskrenkelse. Det kan dermed reises spørsmål om det alltid skal reageres med ungdomsstraff fremfor andre mildere reaksjoner der vilkåret om «alvorlig» kriminalitet er oppfylt for voldslovbrudd.

I likhet med vinningslovbrudd gir rettspraksis en anvisning på at det må foretas en konkret vurdering. Et eksempel på dette finnes i avgjørelsen i LA-2015-81724. Saken gjaldt grov vold begått av to gutter på 16 år. Strafferammen var 4 år.¹⁰³ Vilkåret om «alvorlig» kriminalitet var altså oppfylt. Retten vurderte imidlertid ikke ungdomsstraff i saken, og straffen ble satt til samfunnsstraff på 75 timer på grunn av de tiltaltes unge alder. Som Fornes fremholder, kan det ikke ha vært samfunnsstraff av et slikt omfang ungdomsstraff er ment å erstatte.¹⁰⁴

Også avgjørelsen i TSTAV-2014-162953 viser at det må foretas en helhetsvurdering. Saken gjaldt en 17 år gammel gutt som hadde slått og brukket nesen på en annen. Vilkårene for å idømme ungdomsstraff var i utgangspunktet oppfylt. Retten bemerket imidlertid at tiltaltes handling var alvorlig, men at forholdene ikke var av en slik karakter at ungdomsstraff skulle idømmes, og straffen ble satt til betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging.

Selv om vilkåret om «alvorlig» kriminalitet er oppfylt vil det altså ikke automatisk idømmes ungdomsstraff. Det må foretas en vurdering både av handlingens grovhet og de konkrete forhold ved den enkelte ungdom. Avveiningen mellom allmennpreventive hensyn og individualpreventive hensyn vil bli avgjørende for reaksjonsvalget. Det kan for eksempel tenkes et grensetilfelle hvor vilkåret om «alvorlig» kriminalitet vil være oppfylt, samtidig som at handlingen ikke er så alvorlig at allmennpreventive hensyn utelukker at også samfunnsstraff eller betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging vil være tilstrekkelig. I et slikt tilfelle kan det bli utslagsgivende om ungdommen har behov for tett oppfølging over

¹⁰¹ Fornes (2018) s. 380

¹⁰² Straffeloven 2005, kap. 25

¹⁰³ Strl. 1902 § 229

¹⁰⁴ Fornes (2018) s. 386

lengre tid, slik at ungdomsstraff skal idømmes, eller om en dom på samfunnsstraff eller betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging bedre ivaretar de individualpreventive hensynene. Dersom det legges avgjørende vekt på den enkeltes oppfølgingsbehov vil det imidlertid kunne oppstå strid mot hensynet til likebehandling.

4.1.3.3 Seksuallovbrudd

Spørsmålet er hvor terskelen for hva som regnes som «alvorlig» kriminalitet går ved seksuallovbrudd. Sammenlignet med vinningslovbrudd og voldslovbrudd begår barn få seksuallovbrudd. Samtidig er andelen av barn som straffes for seksuallovbrudd noe høyere enn andelen av befolkningen samlet sett som straffes for seksuallovbrudd.¹⁰⁵

Vilkåret vil i utgangspunktet være oppfylt ved alle former for voldtekt, jf. strl. §§ 291,293, 294, 299 og 301, og alle former for seksuell omgang med barn, jf. strl. §§ 302 og 303. Dessuten vil seksuell handling med barn under 16 år omfattes, jf. strl. § 304.

Derimot vil ikke vilkåret være oppfylt ved seksuell handling uten samtykke eller seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke, som begge har en strafferamme på 1 år, jf. strl. §§ 297 og 298. Heller ikke seksuelt krenkende atferd overfor barn under 18 vil være omfattet. Seksuelt krenkende atferd overfor barn har en strafferamme på 2 år, jf. strl. § 305.

I forarbeidene presiseres det at individualpreventive hensyn skal veie tyngre enn allmennpreventive hensyn i vurderingen av reaksjonsvalget. Samtidig er det lagt til grunn at noen lovbrudd, herunder alvorlige seksuallovbrudd, normalt vil være av en slik alvorlighetsgrad at ubetinget fengsel vanskelig kan erstattes av andre alternativer.¹⁰⁶ Ved seksuallovbrudd gjør følgelig allmennpreventive hensyn og hensynet til forholdsmessighet seg særlig gjeldende, og vil som regel tale for at det i grensetilfeller idømmes ungdomsstraff fremfor andre mildere straffereaksjoner.

Det kan dermed reises spørsmål om det alltid skal reageres med ungdomsstraff fremfor andre mildere straffereaksjoner der vilkåret om «alvorlig» kriminalitet er oppfylt i form av seksuallovbrudd.

I avgjørelsen i LA-2017-30801 svarer lagmannsretten benektende på dette. Saken gjaldt en 15 år gammel gutt som var tiltalt for å ha hatt samleie med ei 11 år gammel jente. Strafferammen

¹⁰⁵ Fornes (2018) s. 390

¹⁰⁶ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 164

var 10 år, jf. strl. § 299. Lagmannsretten bemerket at vilkåret om «alvorlig» kriminalitet klart var oppfylt, men reiste spørsmål om det etter innføringen av ungdomsstraff alltid skal velges denne reaksjonen når lovens vilkår er oppfylt, eller om samfunnsstraff kan idømmes dersom det finnes å være en tilstrekkelig og mer hensiktsmessig reaksjon. Tiltalte i saken ønsket å bli idømt en reaksjon på ungdomsstraff. Retten fant imidlertid at det ikke var behov for gjenoppretting og rehabilitering, og at de individualpreventive hensynene ville bli tilstrekkelig ivaretatt ved en dom på samfunnsstraff.

Også i avgjørelsen i LH-2018-101390 ble det idømt samfunnsstraff selv om vilkåret om «alvorlig» kriminalitet var oppfylt. Saken gjaldt en gutt på 17 år som hadde tatt bilder av ei 13 år gammel jente som kunne gi seksuelle assosiasjoner, jf. strl. § 311. Lagmannsretten bemerket at det ikke ville vært aktuelt å idømme ubetinget fengsel, og viste til saken inntatt i LB-2016-197003, hvor to 15 år gamle barn ble idømt samfunnsstraff på 30 timer hver for brudd på strl. § 311, og at straffen derfor måtte settes til samfunnsstraff også i foreliggende sak. Aktor og forsvarer var enige i at det ikke var aktuelt med ungdomsstraff.

Til tross for at vilkåret var oppfylt fant altså retten at handlingen ikke var alvorlig nok til at det ville være forholdsmessig å idømme ungdomsstraff, under henvisning til at ungdomsstraff er tiltenkt å være en strengere reaksjon. Også ved seksuallovbrudd må det følgelig foretas en konkret vurdering av handlingens alvor og ungdommens konkrete behov.

4.2 Grunnvilkåret «gjentatt» kriminalitet

4.2.1 Tolkning av «gjentatt» kriminalitet

Problemstillingen er hva som menes med «gjentatt» kriminalitet, jf. strl. § 52 a bokstav b). En naturlig språklig forståelse av ordlyden «gjentatt» tilsier at det må dreie seg om noe som har skjedd flere ganger. Det kan ut fra ordlyden ikke oppstilles som krav at det må dreie seg om mer enn to ganger, da dette etter naturlig språkbruk vil være tilstrekkelig for å si at noe er gjentatt. Ordlyden skiller heller ikke mellom at tiltalte skal straffes for flere forhold i en og samme sak, eller at hun er tidligere straffedømt.

Det fremstår også som at det er lagt til grunn i rettspraksis at det ikke skilles mellom at tiltalte skal straffes for flere forhold og at hun er tidligere straffedømt. Eksempelvis er det i avgjørelsen i TJARE-2014-81894 idømt ungdomsstraff på grunnlag av vilkåret om «gjentatt»

kriminalitet på bakgrunn av at tiltalte tidligere var dømt for to lovbrudd på strl. 1902 § 162, om narkotikalovbrudd, og nå skulle dømmes for brudd på strl. § 162 for tredje gang.

Et annet eksempel finnes i avgjørelsen i TBERG-2014-120508. Tiltalte skulle dømmes for en rekke brudd på straffeloven, legemiddeloven og vegtrafikkloven. I relasjon til vilkåret om «gjentatt» ble det lagt vekt på at tiltalte tidligere var straffedømt for lignende forhold.

Et eksempel på at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet er oppfylt når tiltalte skal straffes for flere forhold i samme sak finnes i avgjørelsen i TKISA-2014-162978. I relasjon til vilkåret om «gjentatt» kriminalitet viste retten til at saken gjaldt 5 ulike lovbrudd begått i løpet av et kort tidsrom.

At vilkåret om «gjentatt» kriminalitet vil kunne være oppfylt både når flere forhold skal pådømmes samlet og når tiltalte er tidligere straffedømt er også til grunn i Riksadvokatens retningslinjer for ungdomsstraff.¹⁰⁷

Ut fra ordlyden gjøres det heller ikke forskjell på om det dreier seg om lovbrudd av samme eller ulik art. Etter en naturlig språklig forståelse vil det følgelig ikke være forskjell på om man har begått tre ran eller om man har begått et vinningslovbrudd, et voldslovbrudd og et seksuallovbrudd. Ordlyden lukker samtidig ikke for at dette kan spille inn i reaksjonsvurderingen.

Lovforarbeidene inneholder ikke noen definisjon eller drøftelse av som ligger i «gjentatt» kriminalitet.¹⁰⁸ Derimot følger det av forarbeidene at vilkåret må tolkes vidt, slik at det vil kunne være tilstrekkelig med to lovbrudd. Hensikten er å fange opp barn som utøver kriminelle handlinger på et tidlig stadium, og på den måten forhindre en kriminell løpebane.¹⁰⁹

Uttalelsene i forarbeidene må forstås i lys av at ungdomsstraff er ment som en streng reaksjon som skal erstatte ubetinget fengsel og i noen tilfeller strenge samfunnsstraffer.¹¹⁰

Ungdomsstraff var altså ikke ment å ta over for samfunnsstraff i saker som gjelder barn, men som et reelt alternativ til ubetinget fengsel.¹¹¹ På denne bakgrunn synes det å måtte være forutsatt at gjentagelsen må være av en slik karakter at det ellers ville blitt idømt ubetinget

¹⁰⁷ Riksadvokaten (2017) punkt 2 s. 2

¹⁰⁸ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 163

¹⁰⁹ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 164

¹¹⁰ Prop 135 L, (2010-2011) punkt 10.5.3.2 s. 114

¹¹¹ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.3.3 s. 109

fengsel eller strenge samfunnsstraffer. Det synes altså som at lovgiver har ment et snevrere anvendelsesområde enn ordlyden av «gjentatt» tilsier, slik at ikke alle former for gjentakelser vil være tilstrekkelig.

Denne forståelsen støttes også av juridisk teori. Blant andre Fornes har tatt til orde for at det i «gjentatt» må innfortolkes et krav om et visst alvor i de kriminelle handlingene, slik at kravet til gjentakelse er lavere desto mer alvorlig lovbrudd det er snakk om. Omvendt vil det da måtte være høyere krav til gjentakelse desto mindre alvorlige lovbrudd.¹¹² Også Andenæs har tatt til orde for at det må innfortolkes et alvorlighetskrav, i den forstand at lovbruddene samlet sett ellers måtte ha kvalifisert for ubetinget fengsel, eventuelt en streng samfunnsstraff.¹¹³

Det er også lagt til grunn i rettspraksis at ikke alle former for gjentakelse oppfyller vilkåret «gjentatt» kriminalitet. Et eksempel på dette finnes i avgjørelsen i TJARE-2017-146548, hvor retten uttalte at:

«handlingene [...] er strengt tatt gjentatte handlinger, men gjentakelsen skjedde i samme situasjon og med umiddelbar nærhet i tid. Retten antar at dette er en form for gjentakelse som ikke ligger i kjerneområdet for bestemmelsen, på tross av at det er uttalelser i forarbeidene om at kriteriet «gjentatt kriminalitet» skal tolkes vidt og at det etter omstendighetene er tilstrekkelig med to handlinger».

4.2.2 Konkretisering av terskelen for hva som regnes som «gjentatt» kriminalitet

4.2.2.1 Vinningskriminalitet

Spørsmålet er hvor terskelen for hva som regnes som «gjentatt» kriminalitet går ved vinningskriminalitet. Vilkåret om «gjentatt» kriminalitet vil først og fremst være aktuelt ved mindre vinningsforbrytelsene som ikke vil være alvorlige nok til å kunne medføre ungdomsstraff kun ved en overtredelse. Dette vil typisk være mindre tyveri, heleri eller mindre heleri, jf. strl. §§ 321, 323, 332 og 334.

Det er ikke eksempler fra rettspraksis på at det idømmes ungdomsstraff i rene vinningslovbruddsaker hvor bare vilkåret om «gjentatt» kriminalitet er oppfylt. Det kan

¹¹² Fornes (2016) punkt 4.2

¹¹³ Andenæs mfl. (2016) s. 429

dermed se ut som at gjentatt mindre alvorlig vinningskriminalitet ligger utenfor ungdomsstraffens kjerneområde, og at det i stedet for ungdomsstraff idømmes andre mildere straffereaksjoner. En mulig forklaring på dette kan være at det ikke gjør seg gjeldende særlige allmennpreventive hensyn ved mindre alvorlig vinningskriminalitet, og det skal svært mye til før det vil bli aktuelt med ubetinget fengsel for barn på bakgrunn av slike overtredelser.

Det kan dermed reises spørsmål om hvilken betydning vilkåret om «gjentatt» kriminalitet isolert sett gis ved vinningskriminalitet.

I avgjørelsen i TKISA-2014-162978 skulle tiltalte domfelles for flere tilfeller av vinnings- og narkotikakriminalitet, samt overtredelser av vegtrafikkloven. I tillegg var han tidligere domfelt 3 ganger for vinnings- og narkotikakriminalitet, samt overtredelser av vegtrafikkloven. I relasjon til strl. § 52 a bokstav b) viste retten til at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet var oppfylt. Retten går likevel videre til å vurdere om ungdomsstraff bør idømmes, og kommer på bakgrunn av personundersøkelsen frem til at ungdomsstraff vil være riktig reaksjon. Tingretten synes følgelig å anvende også vilkåret om «gjentatt» kriminalitet som et nødvendig, men ikke tilstrekkelig vilkår. Det samme synes å være lagt til grunn i avgjørelsen i TKISA-2014-162964.

I likhet med den nedre grensen ved vilkåret om «alvorlig» kriminalitet, kan følgelig barnets konkrete behov og individuelle forutsetninger tenkes å bli avgjørende ved vilkåret om «gjentatt» kriminalitet.

4.2.2.2 Voldslovbrudd

Spørsmålet er hvor terskelen for hva som regnes som «gjentatt» kriminalitet går ved voldslovbrudd. Etersom de fleste voldslovbruddene har en strafferamme på fengsel i 3 år eller mer vil vilkåret alene være mindre praktisk ved voldslovbrudd. Fra rettspraksis finnes det likevel saker som kan bidra til å belyse den nedre grensen ved «gjentatt» kriminalitet ved voldslovbrudd.

I avgjørelsen i LE-2019-43778 var spørsmålet om det skulle reageres med ungdomsstraff eller samfunnsstraff. Tiltalte skulle dømmes for fire kroppskrenkelses og tre alvorlige trusler. Alle kroppskrenkelsene og truslene skjedde til forskjellige tidspunkter. Tiltalte hadde altså etter en naturlig språklig forståelse klart begått «gjentatt» kriminalitet.

Lagmannsretten vurderte ikke vilkåret om «gjentatt» kriminalitet alene. Derimot bemerket lagmannsretten at det ikke dreide seg om handlinger av en slik alvorlighetsgrad at det var grunnlag for å idømme ungdomsstraff, selv om det var enighet om at ungdomsstraff ville vært en bedre reaksjon for tiltalte enn samfunnsstraff. Det kan følgelig se ut som at også lagmannsretten innfortolker et krav om alvor i de gjentatte handlingene for at vilkåret skal anses oppfylt. Allmennpreventive hensyn og hensynet til forholdsmessighet og likebehandling synes å bli tillagt avgjørende vekt.

Også i avgjørelsen i TSAFO-2015-56356 skulle tiltalte dømmes for flere tilfeller av vold. Tiltalte hadde ved tre anledninger øvd vold mot tre ulike personer. Det burde dermed være klart at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet var oppfylt. Straffen ble imidlertid satt til betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging. Retten går ikke nærmere inn på hvorfor vilkåret om «gjentatt» kriminalitet ikke er oppfylt. Derimot konstateres det at retten er enig med partene i at ungdomsstraff ikke var aktuelt.

På bakgrunn av de nevnte dommene kan det se ut til at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet ved voldslovbrudd er gitt et langt snevrere anvendelsesområde enn det som følger av en naturlig språklig forståelse. Avgjørelsen i LE-2019-43778 er i tillegg illustrerende for at det selv i tilfeller hvor ungdomsstraff best ivaretar de individualpreventive hensynene og hensynet til barnets beste, skal svært mye til for at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet alene anses å være oppfylt. Dette er i samsvar med lovgivers intensjon om at ungdomsstraff skal være en streng reaksjon, og at det i utgangspunktet ikke er ment å endre terskelen for å idømme andre mildere straffereaksjoner.

4.2.2.3 Seksuallovbrudd

Spørsmålet er hvor terskelen for hva som regnes som «gjentatt» kriminalitet går ved seksuallovbrudd. Lovgiver ser alvorlig på seksuallovbrudd, og de aller fleste seksuallovbruddene har en strafferamme på 3 år eller mer. Vilåret om «alvorlig» kriminalitet vil dermed som regel være oppfylt, og vilåret om «gjentatt» kriminalitet vil ha mindre selvstendig betydning i de fleste saker som gjelder seksuallovbrudd.

Lagmannsretten har behandlet en rekke saker om ungdomsstraff ved seksuallovbrudd. I alle sakene var vilkåret om «alvorlig» kriminalitet oppfylt, slik at spørsmålet om «gjentatt» kriminalitet isolert sett ikke var aktuelt. Heller ingen avgjørelser fra tingretten har behandlet

spørsmålet om «gjentatt» kriminalitet isolert sett ved seksuallovbrudd. På bakgrunn av at det ikke finnes eksempler at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet gis selvstendig vekt i rettspraksis, kan det reises spørsmål om hvor relevant vilkåret om «gjentatt» kriminalitet alene er ved seksuallovbrudd.

At det ikke er eksempler fra rettspraksis på at gjentatte lovbrudd har medført ungdomsstraff for seksuallovbrudd kan ikke forstås som at barn ikke begår denne typen lovbrudd. Derimot kan det muligens tas til inntekt for at det ved gjentatte mindre alvorlige seksuallovbrudd idømmes en annen mildere reaksjon.

Det kan likevel tenkes tilfeller hvor vilkåret om «gjentatt» kriminalitet alene kunne vært oppfylt ved seksuallovbrudd. Et eksempel er ved gjentatt seksuell handling uten samtykke, jf. strl. § 297, som har en strafferamme på 1 år. Barn vil imidlertid oftere begå seksuallovbrudd mot noen på sin egen alder eller noen som er yngre enn seg selv. Barn har et særlig rettsvern, og seksuell handling med barn under 16 år, jf. strl. § 304, har derfor en strengere strafferamme. Strafferammen for seksuell handling med barn under 16 år er 3 år. Vilkaeret om «alvorlig» kriminalitet vil i utgangspunktet være oppfylt i et slikt tilfelle, og det vil ikke være nødvendig å anvende vilkåret om «gjentatt» kriminalitet alene.

Det må likevel skilles mellom ulike tilfeller av seksuell handling med barn under 16 år på bakgrunn av hvor stor aldersforskjellen er mellom gjerningspersonen og fornærmede. Det er forskjell på at en på 17 år utøver seksuell handling mot et barn på 4 år og at en på 17 år utøver seksuell handling mot en som er omtrent jevnbyrdig i alder og utvikling. I førstnevnte tilfelle vil som nevnt vilkåret om «alvorlig» kriminalitet være oppfylt. I sistnevnte tilfelle kan straffen derimot falle bort eller settes under minstestrafen, jf. strl. § 308, og det kan vanskelig medføre en ubetinget reaksjon eller reaksjon på ungdomsstraff. Vilkaeret om «gjentatt» kriminalitet isolert sett egnet seg altså ikke særlig godt for gjentatte tilfeller av seksuallovbrudd.

4.3 Terskelhøyden når kriminaliteten er både alvorlig og gjentatt

Vilkårene «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet er utslag av hensyn som tar utgangspunkt i den straffbare handlingen, og knytter seg til hvilke typer lovbrudd som kan begrunne

ungdomsstraff. Vilkårene er alternative, og det er tilstrekkelig at kriminaliteten enten er «alvorlig» eller «gjentatt». Samtidig har ungdom som idømmes ungdomsstraff ofte begått flere straffbare forhold.¹¹⁴ I flere saker kan følgelig begge vilkårene være aktuelle.

En gjennomgang av rettspraksis viser at det ofte ikke foretas et tydelig skille mellom vilkårene. I forlengelse av dette vil det heller ikke der kriminaliteten både er alvorlig og gjentatt alltid reageres med ungdomsstraff fremfor andre mildere reaksjoner, og det styrende vil være de ulike hensynene som begrunner ungdomsstraff og hensynet til barnets beste. Spørsmålet er dermed hvor den nedre grensen for å idømme ungdomsstraff går forutsatt at det er begått både «alvorlig» og «gjentatt» kriminalitet.

I saker hvor ungdommen har begått både alvorlig og gjentatt kriminalitet, kan omfanget og alvoret av kriminaliteten tolkes som et uttrykk for et oppfølgingsbehov. Dersom begge vilkårene er oppfylt kan det dermed tenkes at det skal noe mindre til enn dersom bare ett av vilkårene er oppfylt, for at ungdomsstraff anses å være den best egnede og mest hensiktsmessige reaksjonen.

I tillegg til lovbrudd av en slik alvorlighetsgrad at vilkåret om «alvorlig» kriminalitet er oppfylt, kan mindre alvorlige lovbrudd, som tagging og biltyveri, være tegn på at ungdommen har behov for en individuelt tilpasset reaksjon for å unngå en kriminell løpebane. Ungdom som begår slike mindre alvorlige lovbrudd fortsetter oftere enn andre med kriminelle handlinger, og får et liv preget av kriminalitet.¹¹⁵

Et styrende hensyn bak ungdomsstraffen er å få ungdom ut av en kriminell løpebane.¹¹⁶ I Prop 135 L s. 112 heter det at:

«Det sentrale må være å finne frem til en straffereaksjon som kan bidra til at barnet kommer ut av en kriminell løpebane, ivaretar hensynet til fornærmede og samtidig etter en helhetsvurdering fremstår som rettferdig ut fra lovbruddets art og alvorlighetsgrad.»

Det er særlig vilkåret om «gjentatt» kriminalitet som er ment å fange opp ungdom som er i fare for å utvikle en kriminell løpebane.¹¹⁷ Vilkåret om «gjentatt» kriminalitet er i praksis gitt et snevrere anvendelsesområde enn hva som følger av ordlyden, og gis ofte liten selvstendig

¹¹⁴ Høringsnotat, punkt 1.2.3 s. 11

¹¹⁵ Prop 135 L (2010-2011) punkt 8.3.3 s. 76

¹¹⁶ Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.4.3 s. 112. Se også punkt 14.1 s. 164

¹¹⁷ Prop 135 L (2010-2011) punkt 14.1 s. 164

vekt der vilkåret om «alvorlig» kriminalitet ikke er oppfylt.¹¹⁸ Dersom det er tvil knyttet til om det skal idømmes ungdomsstraff på bakgrunn av vilkåret om «alvorlig» kriminalitet, kan det imidlertid tenkes å bli avgjørende om det også er begått «gjentatt» kriminalitet av en slik art at det tyder på at ungdommen er i faresonen for å havne i en kriminell løpebane.

Ett eksempel på at vilkåret om «gjentatt» kriminalitet ble avgjørende hvor lovbruddet var i den nedre grensen av «alvorlig» kriminalitet finnes i avgjørelsen i LB-2017-143649. Saken gjaldt medvirkning til ran. Retten drøftet ikke om vilkåret om «alvorlig» kriminalitet var oppfylt, men uttalte at kriminaliteten ikke var «gjentatt». På denne bakgrunn ble straffen satt til betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging. Sekretariatet for konfliktrådene har samtidig påpekt at det kan virke noe tilfeldig om det idømmes ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging i saker som gjelder «gjentatt» kriminalitet eller der lovbruddet er i den nedre grensen av vilkåret om «alvorlig» kriminalitet.¹¹⁹

¹¹⁸ Se kap. 4.2 flg.

¹¹⁹ Høringsnotat, punkt 12.2.2.2 s. 98

5 Nærmere om andre ulovfestede hensyn av betydning for ungdomsstraffens nedre grense

5.1 Innledning

I forarbeidene fremholdes viktigheten av at det foretas personundersøkelse, og det presiseres at personundersøkelsen vil kunne få stor betydning ved reaksjonsvalget.¹²⁰ Strpl. § 161 a oppstiller krav om at det må innhentes personundersøkelse for mindreårige dersom det tas ut tiltale. Formålet med personundersøkelsen skal være å skaffe opplysninger om barnets personlighet, livsforhold og fremtidsmuligheter som bidrar til at domstolene skal kunne utmåle riktig straff i det konkrete tilfellet.¹²¹ Opplysningene kan blant annet gå ut på å kartlegge ungdommens motivasjon for å gjennomføre ungdomsstraffen, hvordan tiltalte forholder seg til de forhold hun skal dømmes for og en kartlegging av tiltaltes konkrete oppfølgingsbehov.

Barnets individuelle forutsetninger er grunnleggende for å fastsette hva som er barnets beste. Samtidig er barnets individuelle forutsetninger et utgangspunkt for å vurdere hvilken individualpreventiv effekt en kan forvente av ulike reaksjoner. Det kan altså være gode grunner til å vektlegge vurderingsmomenter som bygger på barnets individuelle forutsetninger.¹²² Barnets individuelle forutsetninger som har betydning for hvilken effekt en kan forvente av den idømte reaksjonen kan også formuleres som et spørsmål om hvor egnet barnet er til å gjennomføre reaksjonen.¹²³

5.2 Egnethet

Etter strl. § 37 bokstav j) er det et vilkår for å idømme ungdomsoppfølging at «saken egner seg» for slik behandling. Spørsmålet er om vilkåret om at saken «egner seg» gjør seg

¹²⁰ Prop 135 L punkt 8.2.3 s. 74

¹²¹ Strpl. § 161 annet ledd.

¹²² Fornes (2018) s. 357

¹²³ Fornes (2018) s. 359

tilsvarende gjeldende ved idømmelse av ungdomsstraff, selv om dette ikke er lovfestet. Sammenheng i regelverket og hensynet til å sikre at konfliktrådet mottar egnede saker, tilsier at kravet til egnethet må gjelde også ved idømmelse av ungdomsstraff. På denne bakgrunn er det også foreslått å innta et uttrykkelig krav om egnethet i strl. § 52 a.¹²⁴

Videre er spørsmålet hvilke saker som «egner seg» for ungdomsstraff. Spørsmålet om hvilken reaksjon som egner seg eller spørsmålet om hvilken reaksjon barnet er egnet til å gjennomføre kan forstås som en grunnleggende vurdering av hvilken individualpreventiv effekt reaksjonen kan tenkes å ha i det konkrete tilfellet.¹²⁵

Både i Prop. 135 L (2010-2011) og i Prop. 57 L (2013-2014) er egnethet et tema. Ut over at det skal legges vekt på ungdommens oppfølgingsbehov, er det imidlertid ikke presisert hva som menes med at saken er egnet for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, eller at ungdommen er egnet til å gjennomføre slik en slik reaksjon.¹²⁶

I Riksadvokatens brev om ungdomsoppfølging i konfliktråd heter det at det må foretas en skjønnsmessig vurdering av om reaksjonen vil være egnet i den enkelte sak. I egnethetsvurderingen vil lovbruddets art og alvorlighet, eventuelt gjentatte lovbrudd, gjerningspersonens alder, oppfølgingsbehov, risikonivå og motivasjon for å gjennomføre reaksjonen stå sentralt.¹²⁷ Ekvivalensbetraktninger tilsier at det samme må gjelde ved idømmelse av ungdomsstraff.

Sekretariatet for konfliktrådene har også rapportert at det i tillegg til de objektive kriteriene ofte foretas en mer skjønnsmessig vurdering av egnethet i hvert enkelte tilfelle både når det gjelder ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. I vurderingen legges det blant annet vekt på ungdommens oppfølgingsbehov og motivasjon for en slik oppfølging. Ved ungdomsstraff vurderes også risikoen for ny kriminalitet og hvorvidt ungdommen kan gjennomføre en reaksjon i frihet forutsatt tett oppfølging.¹²⁸

5.2.1 Motivasjon

¹²⁴ Høringsnotat punkt 4.2.1.2 s. 33

¹²⁵ Fornes (2018) s. 360

¹²⁶ Høringsnotat punkt 4.2.1.1 s. 31-32

¹²⁷ Riksadvokaten (2015) punkt 5 s. 4

¹²⁸ Høringsnotat punkt 4.2.1.1 s. 32

Spørsmålet er hvordan ungdommens motivasjon spiller inn i egnethetsvurderingen. I praksis er spørsmålet om ungdommen er egnet for å gjennomføre en frihetsinnskrenkende reaksjon ofte knyttet opp mot spørsmålet om ungdommens holdninger til å gjennomføre en slik reaksjon, hvor motivert hun er.¹²⁹ Dette må forstås i lys av de individualpreventive hensynene som ungdomsstraff bygger på, og er ment å fremme. Det er en naturlig antagelse at det er en større mulighet for at en ungdom som fremstår motivert for å gjennomføre ungdomsstraff faktisk gjennomfører. Samtidig øker det også sjansen for at ungdommen avstår fra nye lovbrudd i fremtiden.¹³⁰ Motsatt vil det være større sjans for at ungdommen begår brudd på vilkårene for ungdomsstraffen dersom hun ikke er tilstrekkelig motivert. Brudd på vilkårene vil kunne medføre en dom på fengsel, jf. strl. § 52 c. Mens reaksjonsvalget i utgangspunktet sto mellom ungdomsstraff eller andre mildere straffereaksjoner, er alternativet nå en strengere straff. Dersom tiltalte ikke er tilstrekkelig motivert, vil følgelig hensynet til barnets beste bedre ivaretas gjennom en dom på samfunnsstraff fremfor ungdomsstraff.

Ungdomsstraff krever også stor grad av egeninnsats fra ungdommen, både for å endre eget atferdsmønster, for å gjennomføre ulike aktiviteter, delta i gjenopprettende møte med fornærmede og å gjenopprette forholdet til familien. At ungdommen er motivert til å legge ned den nødvendige innsatsen er av avgjørende betydning for at gjennomføringen av ungdomsstraffen skal være vellykket.¹³¹

Et eksempel på hvordan retten legger vekt på tiltaltes motivasjon i spørsmålet om reaksjonsvalget finnes i avgjørelsen i TAHER-2015-20147. I vurderingen av reaksjonsvalget ble det vist til personundersøkelsen, og det ble trukket frem som positivt at tiltalte var innstilt på å holde seg rusfri og å fortsette behandling på ROP, og at han var inne i en positiv utvikling. Det vises altså til tiltaltes vilje og evne til å endre seg. Også egnethetsvurderingen foretatt av tiltaltes ungdomsordinator ble trukket frem, og det ble vist til at tiltalte var motivert og egnet til å gjennomføre en reaksjon på ungdomsstraff. Etter dette konkluderte retten med at ungdomsstraff var en passende reaksjon. Tiltalte hadde ikke samtykket til samfunnsstraff.

Også i avgjørelsen i LB-2016-194678 var tiltaltes motivasjon av betydning for reaksjonsfastsettelsen. Retten konkluderte med at tiltalte ikke var tilstrekkelig motivert til å

¹²⁹ Fornes (2018) s. 360

¹³⁰ Fornes (2018) s. 360

¹³¹ Høringsnotat punkt 4.2.1.2 s. 33

gjennomføre de gjenopprettende prosessene som ungdomsstraff bygger på, og det ble uttalt fra personundersøkelsen at:

«Uten siktedes egen deltakelse og eller ønske om deltakelse vil iverksatte tiltak ha liten effekt.»

Under henvisning til at tiltalte ikke viste «den nødvendige evne og vilje» til å følge planen som ville bli fastsatt som en del av ungdomsstraffen, kom lagmannsretten til at tiltalte ikke var egnet for ungdomsstraff, og straffen ble satt til samfunnsstraff.

Selv om det har grunner for seg å vurdere i hvilken grad tiltalte er motivert til å gjennomføre en reaksjon på ungdomsstraff, kan tiltaltes motivasjon ikke alene si noe om hvilke reaksjoner en kan forvente virker individualpreventivt.¹³² Tiltaltes motivasjon alene bør dermed heller ikke være avgjørende ved reaksjonsvalget. Derimot bør tiltaltes motivasjon tas med i vurderingen som en av flere faktorer.

I Nordlandsforsknings rapport, Mellom hjelp og straff, påpekes det at det kan være vanskelig å vurdere ungdommens endringsmotivasjon før man har fått anledning til å arbeide sammen med ungdommen. Motivasjonen kan være der i utgangspunktet, eller komme som et resultat av refleksjonsprosesser som selve oppfølgingen eller gjenopprettende møter setter i gang.¹³³ Det er samtidig en naturlig antagelse at saker der ungdommens motivasjon viser seg før straffeutmålingen, lettere anses å være egnet for ungdomsstraff.

Om ungdommen fremstår motivert for å gjennomføre de tiltak ungdomsstraff innebærer, og i hvor stor grad ungdommen er motivert spiller følgelig inn i vurderingen av reaksjonsvalget, og kan i grensetilfellene tenkes å bli av avgjørende betydning.

5.2.2 Oppfølgingsbehov

Spørsmålet er hvordan ungdommens oppfølgingsbehov spiller inn i egnethetsvurderingen. For ungdom uten et oppfølgingsbehov vil det være krevende å finne hensiktsmessige tiltak å fylle ungdomsplanen med. Det vil derfor kunne finnes ungdomsplaner med svært få tiltak, men som likevel strekker seg over flere år.¹³⁴ Det vil være lite hensiktsmessig å iverksette et omfattende oppfølgingsteam dersom ungdommen kunne ha hatt like god nytte av en annen

¹³² Fornes (2018) s. 362

¹³³ Høringsnotat punkt 4.2.1.2 s. 33, med henvisning til NF rapport nr.: 2/2019

¹³⁴ Høringsnotat punkt 4.2.1.2 s. 32

reaksjon, for eksempel samfunnsstraff. På denne bakgrunn er det foreslått i høringsnotatet at det bør foreligge et visst oppfølgingsbehov for at saken skal være egnet for ungdomsstraff.

Også etter gjeldende rett spiller ungdommens oppfølgingsbehov inn i vurderingen av om det skal idømmes ungdomsstraff eller en annen mildere reaksjon. Et eksempel på dette finnes i avgjørelsen i LA-2017-30801. Saken gjaldt en 15 år gammel gutt tiltalt for å ha hatt samleie med ei 11 år gammel jente. Han ønsket selv en dom på ungdomsstraff. Fra personundersøkelsen ble det ikke avdekket noe oppfølgingsbehov hos tiltalte. Heller ikke ungdomskoordinatoren kjente til bekymringsfulle trekk ved tiltaltes livsførsel eller konkrete situasjon. På denne bakgrunn var rettens vurdering at tiltalte ikke var i en situasjon hvor det var behov for å benytte de gjenopprettende prosessene som ungdomsstraff innebærer. Tiltaltes oppfølgingsbehov ble av avgjørende betydning, og retten uttalte at tiltalte ikke var i kjerneområdet for målgruppen for ungdomsstraff. Resultatet ble en dom på samfunnsstraff.

Også avgjørelsen i TAHER-2015-20147 kan belyse betydningen av oppfølgingsbehov hos tiltalte ved reaksjonsvalget. Saken gjaldt en 17 år gammel gutt som hadde begått uprovosert vold mot en fremmed, og spørsmålet var om ungdomsstraff kunne idømmes. Fra personundersøkelsen ble det vist til at tiltalte hadde behov for konkret oppfølging i relasjon til håndtering av sinne og aggresjon over tid, med mål om at han skulle få innsikt i eget reaksjonsmønster og å lære seg å løse konflikter uten å bruke vold. På bakgrunn av personundersøkelsen fant retten at ungdomsstraff var en passende reaksjon.

I avgjørelsene i TKISA-2014-162978 og TBERG-2014-120508 la tingretten vekt på risikoen for at tiltalte ville begå ny kriminalitet. I førstnevnte dom uttalte tingretten at tiltalte burde gis den muligheten som ungdomsstraff innebærer, for at han skulle få hjelp til å komme seg ut av en kriminell løpebane. At det er risiko for at tiltalte vil begå ny kriminalitet og at ungdommen trenger hjelp til å komme seg ut av en kriminell løpebane, er uttrykk for at ungdommen har et behov for oppfølging. Ved at det legges vekt på å hjelpe ungdommen ut av en kriminell løpebane, er det altså hensynet til ungdommens oppfølgingsbehov som vektlegges.

Også i brev fra Riksadvokaten heter det i relasjon til ungdomsoppfølging i konfliktråd at dersom vilkårene for ungdomsoppfølging er oppfylt og ungdommen har behov for oppfølging over tid ved oppfølgingsteam, bør en slik reaksjon benyttes.¹³⁵ Det samme må gjelde ved

¹³⁵ Riksadvokaten (2015) punkt 5 s. 4

idømmelse av ungdomsstraff. Dersom ungdommen har behov for den tette oppfølging som ungdomsstraff innebærer, vil dette bedre tjene barnets interesser enn en mildere straff. Samtidig kan også samfunnsstraff gis et individuelt tilpasset og konstruktivt innhold, og gjenopprettende møte kan inngå som en del av straffen. Det vil dermed kunne være det konkrete oppfølgingsbehovet som blir utslagsgivende ved valg av straffereaksjon, og det må foretas en vurdering av om ungdommen har behov for den tette oppfølgingen som ungdomsstraff innebærer, eller om det vil være mer hensiktsmessig med en reaksjon på samfunnsstraff.

Det påpekes samtidig i lovforarbeidene at hensynet til forholdsmessighet er viktig, og at et stort oppfølgingsbehov ikke skal utløse uforholdsmessig inngripende tiltak. I forlengelse av dette er det uttalt at straffen og dens innhold skal settes basert på en helhetsvurdering. I helhetsvurderingen vil lovbruddets art og grovhet samt barnets individuelle behov inngå som momenter.¹³⁶ Hensynet til barnets beste vil være et grunnleggende hensyn, jf. GrL. § 104.

Innholdet og gjennomføringen av ungdomsstraff og betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging vil langt på vei være sammenfallende. Valget mellom reaksjonene vil blant annet avhenge av om lovbruddet kvalifiserer til en oppfølging utover ett år. Også i valget mellom ungdomsstraff og ungdomsoppfølging kan altså det konkrete oppfølgingsbehovet bli avgjørende. I enkelte saker vil imidlertid anvendelsesområdet være overlappende, da ungdomsstraff kan idømmes med en gjennomføringstid på seks måneder. Ungdomsstraffens grense nedad mot samfunnsstraff vil da kunne gi veiledning for om saken heller bør avgjøres med ungdomsoppfølging.¹³⁷

5.3 Skylderkjennelse

Spørsmålet er hvordan tiltaltes skylderkjennelse spiller inn i vurderingen av valget mellom ungdomsstraff og andre mildere reaksjoner.

Ordlyden av strl. § 52 a bokstav c) angir hvilke personer som kan idømmes ungdomsstraff og omfatter et vilkår om at tiltalte må samtykke til en reaksjon på ungdomsstraff. Samtykkekravet omfatter også at ungdommen må godta at de faktiske forhold hun er dømt for

¹³⁶ Prop. 135. L (2010-2011) punkt 8.5.3 s. 78

¹³⁷ Riksadvokaten (2015) punkt 5 s. 5

legges til grunn i ungdomsstormøtet, jf. konfrådl. § 11.¹³⁸ Dersom tiltalte ikke har samtykket til en slik reaksjon vil reaksjonsvalget stå mellom ubetinget fengsel og samfunnsstraff eller andre mildere strafferettslige reaksjoner. Selv om den nedre grensen reguleres i strl. § 52 a bokstav b), vil følgelig også tiltaltes samtykke kunne spille inn i vurderingen av reaksjonsvalget.

Gjennomføringen av ungdomsstormøte, jf. konfrådl. § 24, er en viktig del av gjennomføringen av ungdomsstraff. Dette skal være et gjenopprettende møte hvor gjerningspersonen skal kunne ta ansvar for sine handlinger og gjenopprette skaden. Samtidig legger reaksjonen til rette for forsoning med offeret og andre berørte.¹³⁹ For at ungdomsstraffen skal nå sitt gjenopprettende og rehabiliterende formål er det en forutsetning at omkamp om faktum unngås under gjennomføringen av ungdomsstormøtet.¹⁴⁰ En omkamp om faktum vil kunne oppleves som et nytt overgrep for fornærmede.¹⁴¹

At tiltalte skal kunne ta ansvar i det gjenopprettende møtet forutsetter at hun har erkjent straffeskyld. Dersom tiltalte ikke erkjenner straffeskyld, kan det tenkes at fornærmede ikke stoler på at hun mener det alvorlig når hun erkjenner ansvar i det gjenopprettende møtet. Den gjenopprettende effekten ungdomsstraffen er ment å ha, vil da svekkes, og den individualpreventive effekten av reaksjonen vil bli redusert. Saken vil følgelig være mindre egnet for ungdomsstraff, og barnets beste kan da være en dom på samfunnsstraff, i stedet for ungdomsstraff.

I høringsnotatet er det lagt til grunn at manglende erkjennelse av de faktiske forhold, etter gjeldende rett, medfører at ungdommen ikke kan anses å være egnet for å gjennomføre en reaksjon på ungdomsstraff.¹⁴²

I rettspraksis er det imidlertid lagt til grunn at ungdomsstraff kan idømmes selv om det ikke foreligger en uforbeholden tilståelse, jf. HR-2016-1364-A. Saken bør da forberedes også med

¹³⁸ Høringsnotat punkt 4.2.2.1 s. 34

¹³⁹ Gröning m.fl. (2019) s. 633-634

¹⁴⁰ HR-2016-1364-A avsnitt 30. Dommen gjaldt ungdomsstraffens grense opp mot ubetinget fengsel. Uttalelsene om straffens formål og tiltaltes erkjennelse av straffeskyld vil likevel gjelde generelt ved idømmelse av ungdomsstraff.

¹⁴¹ Høringsnotat punkt. 4.2.2.1 s. 34, jf. Prop 135 L (2010-2011) punkt 10.6.3. s. 117 og Prop. 57 L (2013-2014) punkt 10.3.3.2 side 57 flg.

¹⁴² Høringsnotat punkt 4.2.2.2 s. 36

sikte på å avklare om tiltalte ved en eventuelt fellende dom vil akseptere at de forhold domfellelsen gjelder legges til grunn i det gjenopprettende møtet.¹⁴³

I avgjørelsen i LG-2018-24847 kom likevel lagmannsretten til at ungdomsstraff ikke var anvendelig grunnet manglende skylderkjennelse, og uttalte at:

«I vår sak har ikke tiltalte erkjent noe som helst. Derimot har han blant annet uttalt at det var hun som ville ha sex med ham. Ungdomsoppfølging er ment å være en form for gjenopprettende reaksjon, der tiltalte og fornærmede møtes i «ungdomsstormøtet». I en sak hvor tiltalte mener at handlingen ikke har skjedd, og fornærmede i tillegg har kognitive problemer og nok ikke ville kunne nyttiggjøre seg elementet med forsoning, mener retten at ungdomsstraff ikke er noe godt alternativ.»

Selv om det er adgang til å idømme ungdomsstraff i saker hvor tiltalte ikke erkjenner straffeskyld, jf. HR-2016-1364-A, vil manglende skylderkjennelse være et moment som svekker straffens individualpreventive effekt samt straffens gjenopprettende formål. I relasjon til den nedre grensen vil følgelig manglende skylderkjennelse trekke i retning av at det bør idømmes samfunnsstraff i stedet for ungdomsstraff.

¹⁴³ HR-2016-1364-A avsnitt 30

6 Avsluttende kommentar

Tanken bak innføringen av ungdomsstraff var å erstatte ubetinget fengsel og kun i enkelte tilfeller strengere samfunnsstraffer. Det kan av og til synes noe tilfeldig om det idømmes ungdomsstraff eller andre mildere straffereaksjoner. Det helhetlige inntrykket er likevel at domstolene anvender vilkårene «gjentatt eller alvorlig» kriminalitet i strl. § 52 a bokstav b) snevrere enn hva ordlyden legger opp til, i tråd med lovgivers intensjon om at ungdomsstraff er ment å være en streng reaksjon.

I vurderingen av den nedre grensen mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner foretar domstolen en konkret vurdering, og forhold som er av betydning for om straffen vil kunne nå sitt gjenopprettende mål kan bli avgjørende. Det legges altså vekt på nettopp om ungdommen er egnet, herunder om hun har behov for oppfølging gjennom de tiltakene som ungdomsstraff innebærer og om hun er motivert til å gjennomføre tiltakene som iverksettes. I tillegg vil det være av betydning om ungdommen erkjenner de faktiske forholdene hun dømmes for, slik at en omkamp om faktum unngås og det ikke oppleves som et nytt overgrep for fornærmede.

Det kan synes noe underlig at ungdommens motivasjon, som anses som en positiv ting, kan være utslagsgivende for at det idømmes ungdomsstraff fremfor andre mildere straffereaksjoner. Tiltalte vil da i realiteten få en strengere straffereaksjon på bakgrunn av sin evne og vilje til en positiv utvikling. På den andre siden er dette i tråd med de individuelle og gjenopprettende hensyn som ungdomsstraffen bygger på, og målet om å hjelpe ungdommen ut av en kriminell løpebane.

Praksisen om at det legges avgjørende vekt på forhold ved den enkelte ungdom er altså i tråd med tanken om at ungdomsstraff skal være en individuelt tilpasset reaksjon. Det kan imidlertid reises spørsmål ved at vilkårene er ulovfestede, og det er behov for tydeligere føringer for i hvilken grad de ulovfestede hensynene skal være styrende for valget mellom ungdomsstraff og andre mildere straffereaksjoner. For å sikre at like tilfeller dømmes likt, hvor en også ser hen til forhold ved den enkelte ungdom, burde vilkårene om egnethet, herunder motivasjon og oppfølgingsbehov vært lovfestet. Dersom kravet om skylderkjennelse fjernes, i tråd med forslaget i høringsnotatet, åpnes det også for at flere barn kan hjelpes ut av en kriminell løpebane, hvilket må anses å være positivt.

7 Kilderegister

7.1 Lover og konvensjoner

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges grunnlov (Grunnloven, GrL.)

Lov 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgerlig straffelov (straffeloven). Opphevet 01.10.2015.

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven, strpl.).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven, mrl.).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven, strl.).

Lov 20. juni 2014 nr. 49 om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven, konfrådl.).

FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989.

7.2 Forarbeider, rundskriv og generelle kommentarer

NOU 2008: 15 Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).

CRC/C/GC/10, *Generell kommentar nr. 10: Rettigheter til barn som er i konflikt med loven*, 2007.

Prop. 135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffgjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff).

CRC/C/GC/14, *Generell kommentar nr. 14: om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3, para. 1)**, 2013.

Prop. 57 L (2013-2014) Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven).

RA-2012-09-1, *Ungdomsstraff, ungdomsoppfølging, oppfølging i konfliktråd - Foreløpige retningslinjer*, 2015

RA-2012-90-3, *Ungdomsstraff – oppdaterte retningslinjer*, 2017

Høringsnotat – Forslag til endringer i konfliktrådsloven, straffeloven, straffeprosessloven mv.
– Strafferettslige reaksjoner og tvangsmidler for ungdom.

7.3 Domsregister

7.3.1 Høyesterettsavgjørelser

Rt. 2007 s. 252

Rt. 2013 s. 67

Rt. 2013 s. 1313

HR-2016-1364-A

HR-2016-1365-A

HR-2017-579-A

7.3.2 Lagmannsrettsavgjørelser

LB-2016-194678

LB-2016-197003

LA-2017-30801

LB-2017-143649

LG-2018-24847

LH-2018-101390

LE-2019-43778

LB-2019-100952

LG-2019-191278

LG-2020-16754

LB-2020-173558

7.3.3 Tingrettsavgjørelser

TJARE-2014-81894

TBERG-2014-120508

TSTAV-2014-162953

TKISA-2014-162964

TKISA-2014-162978

TAHER-2015-20147

TKISA-2015-38970

TSAFO-2015-56356

TNETE-2016-129752

TJARE-2017-146548

TDRAM-2019-60917

7.4 Litteraturliste

Andenæs, Johs, Riber-Mohn, Georg Fredrik og Sæther Knut Erik, *Alminnelig strafferett*, 6. utg., 2016.

Andrews, Therese og Eide, Ann Kristin, *Mellom hjelp og straff: Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?*, NF rapport nr.: 2/2019.

Eide, Ann Kristin, Andrews, Therese, Strømsvik, Clara Luckner og Gustavsen, *Stemmer «kartet» med «terrenget»: Underveisrapport fra en følgeevaluering av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*, NF rapport nr: 7/2016.

Fornes, Ingun, «Ungdomsstraffens første år: En undersøkelse av ungdomsstraffens anvendelsesområde og innhold i straffens første år» *Tidsskrift for strafferett*, 2016/3 s. 238-280.

Fornes, Ingun, *Straff av barn: Frihetsstraffene og alternativene*, 2018.

Grønning, Linda, Husabø, Erling Johannes og Jacobsen Jørn, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. ugt., 2019.

Harkestad, Fredrik Arnesen, *Grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel: Drap og voldslovbrudd begått av barn*, 2019.

Hegstad, Ingvild, *Ungdomsstraffens nedre grense: hvor alvorlig må lovbruddet være for at ungdomsstraff kan idømmes?*, 2019.

Hem, Amanda Cecilie, *Ungdomsstraffens rolle og effekt i Norge*, 2019.

Hermansen, Bendik, *Ungdomsstraff: En ny straffereaksjon overfor mindreårige lovbrøyttere*, 2013.

Holmboe, Morten, «Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader» *Tidsskrift for strafferett*, 2014/4 s. 397-414.

Jørgensen, Gro, *Sa ja til å møte dem som ranet og sparket han en mørk kveld*, 2020, <https://www.konfliktraadet.no/sa-ja-til-aa-moete-dem-som-ranet-og-sparket-han-en-moerk-kveld.6193350-314028.html> (sist sjekket 22. mai 2021).

Konfliktrådet, *KOG: Koordineringsgruppen*, 2016a, <https://www.konfliktraadet.no/kog.372349.no.html> (sist sjekket 21. mai 2021).

Konfliktrådet, *Ungdomsoppfølging*, 2016b, <https://www.konfliktraadet.no/ungdomsoppfoelging.372348.no.html> (sist sjekket 21. mai 2021).

Kristiansen, Malin Albertine, *Ungdomsstraff: Grensen mot mildere og strengere straffereaksjoner*, 2015.

Matningsdal, Magnus *Straffeloven 2005. Lovkommentar*, u.å., [§ 52 a. Vilkår for å idømme ungdomsstraff](#), (sist sjekket 02. juni 2021).

Mestad, Ola, «*Rettsystemet: Rettens kilder og anvendelse*» i *Knophs oversikt over norsk rett*, 15. utg. Harald Irgens-Jensen (red.), 2019.

Riksadvokaten, *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: Egnede saker for og overføringsgrunnlag*, 2021,

<https://www.konfliktraadet.no/getfile.php/4800723.2268.iswz7upaabmasz/Rapport+om+egne+de+saker+og+overforingsgrunnlag.pdf> (sist sjekket 03.juni 2021).

Statistisk sentralbyrå, *Sosiale forhold og kriminalitet: Sjeldnere dom og fengsel til ungdom*, 2019, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sjeldnere-dom-og-fengsel-til-ungdom>, (sist sjekket 21. mai 2021).

Svendsen, Line, *Adgangen til å fengsle barn: Straffutmålingen ved straffbare handlinger voldt av mindreårige barn*, 2018.